

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Agnė Sabalytė,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentė

Magistro darbas

Testamento galiojimo sąlygos

Vadovė: lekt. dr. Danguolė Bublienė

Recenzentė: lekt. dr. Giedrė Urbonavičiūtė

Vilnius 2011

TURINYS

Turinys	1
Įžanga	2
Testamento sąvoka ir bruožai	4
Testamento galiojimo sąlygų analizė	8
Testamentinis veiksnumas	10
<i>Testamentas – asmeninis sandoris</i>	10
<i>Testatoriaus veiksnumas</i>	11
<i>Notaro pareiga įsitikinti testatoriaus veiksnumu</i>	18
Testatoriaus valios išraiška	23
<i>Teisė pakeisti testamentą – testatoriaus teisė persigalvoti</i>	23
<i>Testatoriaus suklydimas</i>	28
<i>Kitų asmenų įtaka testamentu galiojimui: apgaulė, realus grasinimas, smurto panaudojimas</i>	31
Testamento turiniui keliami reikalavimai	37
<i>Testamento turinys</i>	37
<i>Testamento turinio suprantamumas</i>	42
<i>Testamento turinio tesėtumas</i>	44
Testamento forma	48
Išvados	53
Literatūros sąrašas	56
Testamento galiojimo sąlygos	60
Conditions of Validity of the Testament	61

IŽANGA

Temos aktualumas. Nagrinėjama tema yra labai aktuali ne tik notarams, kuriems beveik kiekvieną dieną tenka susidurti su testamentinį paveldėjimą reglamentuojančiais teisės aktais ir taikyti juos praktikoje. Tema aktuali ir daugybei žmonių, su aptariamu dalyku susiduriančių bent vieną kartą gyvenime. Notarai – profesionalūs teisininkai, tam kad jie tinkamai vykdytų savo pareigas, turėtų pakakti įstatymų ir jų nuostatas aiškinančių komentarų, tačiau reikia nepamiršti, kad asmenims, neturintiems teisinio išsilavinimo, patiems gerokai sunkiau išsiaiškinti, kaip sudaryti testamentą, kad jis galėtų ir užtikrintų testatoriaus tikrosios testatoriaus valios įgyvendinimą. Todėl svarbu, kad informacijos šia tema būtų kuo daugiau, nes testamento galiojimo sąlygos, kaip ir apskritai testamentinio paveldėjimo tema, Lietuvoje nėra dažnai analizuojama.

Darbo tikslai ir objektas. Šiame darbe aptariamos testamento galiojimo sąlygos, siekiant išsiaiškinti jų įtvirtinimo Lietuvos Respublikos teisėje tikslus bei jų nesilaikymo padarinius. Išsiaiškinus, kokios testamento galiojimo sąlygos yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ir atskirai analizuojant kiekvieną iš jų, taip pat atsižvelgiant į teismų praktikoje pateikiamą nuomonę bei lyginant Lietuvos teisinį reglamentavimą su modernių užsienio valstybių reglamentavimu, siekiama nustatyti, ar užtikrinamas testamento laisvės principo, o kartu ir nuosavybės laisvės principo įgyvendinimas, kaip šie principai ribojami ir ar minėtų principų ribojimas yra pateisinamas. Tyrimo objektas – testamento galiojimo sąlygas įtvirtinančių nuostatų teisinis reglamentavimas.

Tyrimo metodai. Nagrinėjant šią temą buvo naudojami įvairūs metodai, iš kurių svarbiausi yra šie: sisteminis, lyginamasis, teleologinis, lingvistinis. Būtent išvardintųjų metodų pagalba geriausiai pavyko atkleisti svarbiausius analizuojamosios temos aspektus: sisteminis metodas padėjo atskleisti testamento galiojimo sąlygas reglamentuojančių teisės normų turinį, nes visos teisės normos, dėl sąveikos tarpusavyje, privalo būti aiškinamos atsižvelgiant į teisės akto, kuriame jos įtvirtintos, kontekstą; remiantis lyginamuoju metodu, atsižvelgus į kitų modernių valstybių teisinį reguliavimą, pavyko išsiaiškinti Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse pateikto reglamentavimo pranašumus ir trūkumus; teleologinio metodo panaudojimas, kurio pagalba buvo atskleisti kai kurių teisės normų bei

teismų praktikos išaiškinimų tikslai, geriau padėjo suvokti jų turinį; lingvistinio metodo pagalba buvo atskleista tam tikrų teisės normų tikroji reikšmė.

Darbo originalumas. Nors, kaip minėta, tema yra labai aktuali, ypač praktikai, tačiau išsamią jos analizę galima rasti tik Lietuvos Respublikos civilinio kodekso Penktosios knygos komentare. Kito šaltinio, kuriame būtų pateikiama išsami testamentų galiojimo sąlygas reglamentuojančių teisės normų analizė, jų palyginimas su analogiškas nuostatas įtvirtinančių užsienio valstybių reglamentavimu bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pasisakymų šia tema apžvalga, surasti nepavyko.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant darbą daugiausiai buvo analizuojamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos, kuriose įtvirtinti su paveldėjimu pagal testamentą ir sandorių negaliojimo pagrindais susiję klausimai. Darbe taip pat pateiktos ištraukos iš esmines nuostatas patvirtinančių Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo nutarimų. Rašant darbą remtasi ne tik Lietuvos, bet ir užsienio autoritetų šios srities specialistų nuomone, publikuota įvairiuose teisės vadovėliuose, enciklopedijose bei žurnaluose.

TESTAMENTO SAŲOKA IR BRUOŽAI

Lietuvos Respublikos kaip ir daugelio užsienio valstybių civilinėje teisėje yra įtvirtintas nuosavybės laisvės principas, kuris įgalina turto savininką įgyvendinti savo turimas nuosavybės teises į jam priklausantį turtą savo nuožiūra be jokių apribojimų, jeigu tai daroma nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų. Viena iš nuosavybės teisės turinį sudarančių teisių yra teisė disponuoti turtu. Nuosavybės laisvės principas leidžia savininkui perleisti savo turtą kam jis nori. Kadangi turto palikimas testamentu yra vienas iš turto perleidimo tretiesiems asmenims būdų, savininkas savo turtą ar jo dalį gali palikti testamentu bet kokiam asmeniui – tai teisinėje literatūroje apibrėžiama kaip testamentu laisvės principas¹. Pažymėtina, kad testamentu laisvės principas suponuoja ne tik tai, kad testatorius turtą gali palikti bet kokiam asmeniui, tačiau ir tai, kad testamentu gali būti paliktas bet koks turtas, svarbiausia, kad jis priklausytų testatoriui. Paveldimas gali būti tik toks turtas, kuris testatoriaus mirties momentu buvo jo nuosavybė, todėl sudarant testamentą juo gali būti paliekamas ir toks turtas, kurį testatorius įgis ateityje.

Testamentas – tai vienas iš dviejų Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau tekste – LR CK) įtvirtintų paveldėjimo pagrindų. Paveldėti kitu pagrindu, t. y. pagal įstatymą, įmanoma tik tada ir tiek, kada tai nepakeista ir kiek nepakeista testamentu, taip pat tais atvejais, kai visas testamentas ar tam tikra jo dalis pripažįstama negaliojančia, kai testamentinis įpėdinis mirė prieš atsirandant palikimui, palikimo nepriėmė arba neturi teisės paveldėti esant LR CK 5.6 str. numatytomis aplinkybėms, o antrinis įpėdinis testamentu paskirtas nebuvo. Analizuojant LR CK normas galima pastebėti, kad šiame teisės akte pirmenybė teikiama paveldėjimui pagal testamentą. Toks reglamentavimas turėtų būti vertinamas pozityviai, nes tokiu būdu geriausiai užtikrinamas jau aptarto nuosavybės laisvės principo įgyvendinimas – juk ne visiems asmenis gali būti priimtinos LR CK įtvirtintos paveldėjimo pagal įstatymą taisyklės, todėl testamentu sudarymas turi būti skatinamas, nes tik sudarant testamentą turto savininkas gali išreikšti tikrąją savo valią dėl to, kam atiteks jo turtas po mirties.

¹ VILEITA, Alfonsas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 123

Testamentą galima apibrėžti kaip tam tikros nustatytos formos asmeninio pobūdžio vienašalį sandorį, sudarytą veiksnus asmenis, atitinkantį teisės aktuose jam keliamus reikalavimus, kuriame išreikšta testatoriaus valia dėl jo turto ar turto dalies paveldėjimo jo mirties atveju, ir kurio teisiniai padariniai atsiranda testatoriui mirus, teismui nustačius jo mirties faktą ar paskelbus jį mirusiu. Tačiau LR CK testamentą sąvoka nepateikiama, nors daugelio kitų ne mažiau svarbių institutų apibrėžimus jame surasti galima (pavyzdžiui, LR CK 3.7 str. yra apibrėžta santuoka, o 5.1 str. pateikta paveldėjimo samprata). Manytina, kad LR CK turėtų egzistuoti testamentą apibrėžimas. Žinoma, suvokti, kas yra testamentas, galima analizuojant LR CK pateiktą testamentą sampratą, kuri atleidžiama per testamentą požymius, tačiau tenka pripažinti, kad ne visi asmenys sugeba tinkamai įvertinti visus LR CK pateiktus testamentą požymius, ir dėl šios priežasties gali susidaryti klaidingą nuomonę dėl to, kas yra laikoma testamentu. Taigi testamentą sąvokos LR CK neįtvirtinimas neturėtų būti laikomas didele reguliavimo spraga, juo labiau, kad testamentą sąvokos nebuvo ir dar prieš įsigaliojant LR CK galiojusiam teisės akte, reguliavusiam paveldėjimo teisės santykius, t. y., 1965 m. sausio 1 d. įsigaliojusiam Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civiliniame kodekse², be to žinant, kad testamentą definicija nepateikiama ir daugelyje tarptautinių konvencijų, reguliuojančių su paveldėjimu susijusius santykius, pavyzdžiui, 1961 m. Hagos konvencija dėl kolizinių normų, susijusių su paveldėjimu pagal testamentą, 1972 m. Europos Tarybos Bazelio konvencija dėl testamentų registravimo sistemos, 1973 m. Hagos Konvencija dėl mirusių asmenų palikimo administravimo, 1973 m. UNIDROIT Vašingtono konvencija, nustatanti vieną testamentą formą, 1989 m. Hagos Konvencija dėl paveldėjimo santykiams taikytinos teisės, 2005 m. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl paveldėjimų ir testamentų, tačiau, manytina, kad testamentą sąvokos LR CK įtvirtinimas įneštų daugiau aiškumo ir padėtų išvengti kai kurių ginčų.

Testamentas yra sandoris, todėl analizuojant šio instituto sampratą bei galiojimo sąlygas yra svarbus LR CK pateiktas sandorio apibrėžimas: sandoriais laikomi asmenų

² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas *Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo* (su pakeitimais ir papildymais). Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138

veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas³. Minėtajame LR CK straipsnyje, kuriame pateiktas sandorio apibrėžimas, išvardintos ir sandorių rūšys: sandoriai gali būti vienašaliai, dvišaliai ir daugiašaliai⁴. Testamentas yra vienašalis sandoris, nes jam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios, o pareigos iš jo atsirasti kitiems asmenims gali tik įstatymų nustatytais atvejais arba esant tų asmenų sutikimui. Tačiau testamentas gali turėti ir dvišaliam sandoriui būdingų bruožų – taip yra tada, kai sutuoktiniai, siekdami išreikšti savo suderintą valią, sudaro vieną testamentą, kuris LR CK vadinamas bendruoju testamentu⁵.

LR CK įtvirtintus reikalavimus, kurie privalo būti įvykdyti tam, kad testamentas galiočiau, galima suskirstyti į dvi grupes:

1. Reikalavimai, bendri visiems testamentams (tai reikalavimas, kad testamento sudarymo metu testatorius būtų veiksnus bei suvoktų savo veiksmų reikšmę ir pasekmes, kad testamente atsispindėtų tikroji testatoriaus valia, taip pat kai kurie reikalavimai testamentui (pavyzdžiui, draudimas į testamentą įtraukti imperatyvioms įstatymų normoms, viešajai tvarkai ir gerai moralei prieštaraujančias nuostatas);
2. Reikalavimai, taikomi atskiroms testamentų rūšims (pavyzdžiui, oficialiajam testamentui taikomas notarinės formos reikalavimas).

Dėl šios priežasties, prieš pradėdant analizuoti atskiras testamentų galiojimo sąlygas, verta išsiaiškinti, kokios yra testamentų rūšys. LR CK išskiria dvi testamentų rūšis pagal jų sudarymo būdą: oficialieji testamentai ir asmeniniai testamentai. Kadangi nagrinėjama tema testamentų skirstymas pagal šį kriterijų yra aktualiausias, nes kai kurie oficialiajam ir asmeniniam testamentui keliami reikalavimai yra labai skirtingi, šių rūšių testamentai plačiau bus aptarti kitoje darbo dalyje, analizuojant minėtuosius skirtumus. Tačiau tai ne vienintelis kriterijus, pagal kurį galima išskirti testamentų rūšis: pagal LR CK įtvirtintą testamentų sampratą, testamentus galima skirstyti ir pagal tai, kiek asmenų išreiškia savo valią sudarant testamentą. Testamentai pagal šį kriterijų gali būti skirstomi į:

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262 1.63 str. 1 d.

⁴ *Ibid.*, 1.63 str. 2 d.

⁵ *Ibid.*, Penktos knygos V skyrius

1. Vieno asmens sudarytus testamentus (šie testamentai gali būti sudaromi kaip oficialieji arba kaip asmeniniai);
2. Bendruosius sutuoktinių testamentus (gali būti sudaromi tik kaip oficialieji).

Bendrasis sutuoktinių testamentas – tai testamentas, kuriuo abu sutuoktiniai vienas kitą paskiria savo įpėdiniu ir po vieno sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą (iš jo ir bendrosios sutuoktinių nuosavybės dalį) paveldi pergyvenęs sutuoktinis, išskyrus privalomąją palikimo dalį⁶. Tam, kad bendrasis sutuoktinių testamentas galiojotų, jį turi sudaryti asmenys, nurodyti LR CK 5.44 str. 1 d., kurioje įtvirtinta, kad bendrąjį sutuoktinių testamentą gali sudaryti tik sutuoktiniai. Siekiant išsiaiškinti subjektus, kurie bus laikomi tinkamai subjektais sudarant šios rūšies testamentą, reikia remtis LR CK 3.7 str. 2 d., kurioje teigiama, kad sutuoktiniai yra vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistruotą santuoką. Vadinasi, asmenys, Lietuvos Respublikoje susituokę tokia tvarka, kuri šioje valstybėje nepripažįstama oficialia santuokos sudarymo tvarka (pavyzdžiui, santuoką sudarę pagal senovines pagonių apeigas ir jos neįregistruotą Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka) arba nesusituokę asmenys, nors ir kartu sukūrę šeimą (pavyzdžiui, sugyventiniai), šia teise pasinaudoti negali.

Taigi išsiaiškinus, kas yra laikoma testamentu, bei aptarus esminius testamentu bruožus, toliau šiame darbe bus analizuojamos konkrečios testamentų galiojimo sąlygos.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.43 str. 1 d.

Testamento galiojimo sąlygų analizė

LR CK skyriuje, reglamentuojančiame klausimus, susijusius su paveldėjimu pagal testamentą, nepateikiamas išsamus, baigtinis testamentų galiojimo sąlygų sąrašas. Testamentų galiojimo sąlygas geriausia atsiskleisti analizuojant testamentų negaliojimo pagrindus, kurie su galiojimo sąlygomis neatsiejamai susiję. Minėtame LR CK skyriuje paaiškinta, kad „testamentas gali būti pripažintas negaliojančiu ir kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais⁷“, todėl analizuojant testamentų galiojimo sąlygas bus remiamasi ir kitomis LR CK dalimis.

Testamentų bei apskritai visų sandorių negaliojimo instituto įtvirtinimas teisinėje sistemoje reiškia įstatymų leidėjo siekį užtikrinti, pirmiausia, teisėtumą civiliniuose teisiniuose santykiuose bei civilinių teisių santykių stabilumą, priešingu atveju, galima tik įsivaizduoti, kas vyktų, jei sandorius sudarinėtų asmenys, dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesuvokiantys savo veiksmų reikšmės, jau nekalbant apie tai, kad atsirastų puiki terpė veikti nesąžiningiems asmenims, siekiantiems gauti naudos sau. Todėl negalima nesutikti su teismų praktikoje suformuota nuomone, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis be jau minėtų priežasčių svarbi dar ir tuo, kad padeda užtikrinti civilinių teisių santykių subjektų teisių, įgytų sandorių pagrindu, apsaugą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą⁸.

Tačiau aptarus testamentų, o kartu ir visų kitų sandorių negaliojimo instituto įtvirtinimo priežastis, jokių būdu negalima susidaryti nuomonės, kad sandoriai, siekiant apsaugoti jų dalyvius, turėtų būti pripažįstami negaliojančiais vos tik kam nors išreiškus menkiausią abejonę dėl sudaryto sandorio teisėtumo. Teisinis reguliavimas turėtų būti nukreiptas priešinga linkme – sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais tik kruopščiai išnagrinėjus visas aplinkybes ir suradus tam pakankamą teisinį pagrindą. Kaip teigiama vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių, „mirusiojo asmens testamente išreikšta valia turi būti ypač gerbtina, todėl testamentų pripažinimas negaliojančiu galimas tik

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.16 str. 2 d.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *V. V. v. S. V.*, Nr. 3K-3-443/2010, kat. 21.4.2.3; 34.4.1; 114.1; 114.9.6.2; 114.11; 123.3

išskirtiniais atvejais⁹. Dėl šios priežasties LR CK ir yra įtvirtintos sąlygos, kada testamentas ar bet kuris kitas sandoris bus laikomas negaliojančiu.

Taigi tam, kad testamentas galiočiau, jis turi atitikti tam tikras, įstatyme numatytas, testamento galiojimo sąlygas:

1. Testamentas turi būti sudarytas asmens, turinčio teisę jį sudaryti, t. y. testamentą turi būti sudaręs pats testatorius, kuris yra veiksnus ir suvokia savo veiksmų prasmę;
2. Testamente turi būti išreikšta tikroji testatoriaus valia, nesant jo suklydimo bei kitų neteisėtų LR CK įtvirtintų aplinkybių, galėjusių daryti įtaką jo sprendimų priėmimui;
3. Testamento turinys privalo būti teisėtas ir aiškus;
4. Testamentas turi atitikti jo formai įstatyme keliamus reikalavimus.

Pažymėtina, kad išvardintas testamento, o tiksliau – sandorių galiojimo sąlygas pripažįsta ne tik teisės doktrina¹⁰, jos pripažįstamos ir teismų praktikoje¹¹.

Visos testamento galiojimo sąlygos yra privalomos, nes bet kurios vienos sąlygos neišpildymas lemia testamento ar jo dalies pripažinimą negaliojančiu. Testamento atitikimo aptariamoms sąlygoms priežiūrą pavesta atlikti teismams, nes testamentą negaliojančiu gali pripažinti teismas, įpėdiniam pagal įstatymą arba pagal testamentą, kurie paveldėtų, jeigu testamentas ar jo atskiros dalys būtų pripažintos negaliojančiomis, pateikus ieškinį (remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau tekste – LR CPK) 56 str., ieškinį gali pareikšti patys minėtieji asmenys arba jų atstovai).

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *V. V. v. S. V.*, Nr. 3K-3-443/2010, kat. 21.4.2.3; 34.4.1; 114.1; 114.9.6.2; 114.11; 123.3

¹⁰ BRAZDEIKIS, Aurimas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 338; PETRAUSKIENĖ, Daina. *Civilinė teisė. Bendroji dalis II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 183

¹¹ „Tam, kad sandoris galiočiau, toks sandoris turi būti sudarytas subjektų, galinčių jį sudaryti, sandoris turi išreikšti tikrąją šalių valią, sandoris neturi prieštarauti viešajai tvarkai ar visuomenės interesams ir turi būti sudarytas įstatyme numatyta forma“ – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *Juozefo Montvilo vardo Lenkų kultūros fondacija Lietuvoje v. R. K. ir kt.*, Nr. 3K-3-206/2001, kat. 15.2.2.6; 44; 2; „Kiekvieno sandorio būtini elementai yra subjektai, jų valia ir valios išreiškimas, sandorio turinys ir forma“ - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *V. V. v. S. V.*, Nr. 3K-3-443/2010, kat. 21.4.2.3; 34.4.1; 114.1; 114.9.6.2; 114.11; 123.3. Tokias pačias nuostatas galima rasti ir kitose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartyse, pavyzdžiui, 2001 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *Tauragės rajono valdyba v. V. B. ir kt.*, Nr. 3K-3-276/2001, kat. 15.2.2.8, 2002 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. *Anelė Ragauskaitė v. Genė Lenčickienė*, Nr. 3K-3-771/2002, kat. 30.4; 37.10; 15.2; 15.2.11

Testamentinis veiksnimas

Pirmoji testamentą galiojimo sąlyga, kuri bus aptariama šiame darbe, yra susijusi su subjektu, tai – testamentinis veiksnimas, kuris apibrėžia testatoriui, kaip šios rūšies sandorio subjektui, keliamus reikalavimus. LR CK įtvirtinta sąvoka „testamentinis veiksnimas“ suponuoja šiuos reikalavimus, keliamus testatoriui:

1. Testamentas gali būti sudarytas tik paties testatoriaus;
2. Testamentas gali būti sudarytas tik veiksniaus bei suvokiančio savo veiksmų reikšmę ir pasekmes testatoriaus¹².

Pažymėtina, kad testamentą galiojimą garantuoja tik abiejų sąlygų išpildymas.

Testamentas – asmeninis sandoris

Testamentas yra pripažįstamas asmeniniu sandoriu, nes LR CK 5.1 str. 1 d. teigiama, kad testamentą gali sudaryti tik pats testatorius ir niekas kitas. Nors LR CK ir įtvirtinta teisė fiziniams asmenims rinktis, sudaryti sandorį patiems ar per atstovą¹³, tačiau testamentas šiuo atžvilgiu yra ypatingas sandoris, nes testamentą draudžiama sudaryti per atstovą ar pavesti tai padaryti bet kokiam kitam asmeniui. Taip yra todėl, kad tam tikri sandoriai, pavyzdžiui, testamentą sudarymas arba santuokos sudarymas, yra laikomi per daug glaudžiai susiję su sandorio subjektu, kad juos galėtų sudaryti kiti asmenys, net jeigu jie tam yra įgalioti. Reikalavimas testatoriui sudaryti testamentą pačiam suponuoja ir tai, kad testatorius neturi teisės pavesti savo atstovui ar kokiam kitam asmeniui panaikinti savo sudarytą testamentą ar atlikti jame bet kokius pakeitimus ar koregavimus.

Aptariant testamentą kaip asmeninio sandorio aptarimą, verta pažymėti, kad kalbant apie oficialiuosius testamentus, sąlyga, jog testatorius testamentą sudaryti turi pats, nereiškia, kad testatorius testamentą būtinai turi surašyti savo ranka. Tai gali padaryti ir notaras arba kiti asmenys testatoriaus pavedimu, svarbiausia, kad testamentą turinį nustatytų pats

¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.15 str.

¹³ Ibid. 1.70 str. 1 d.

testatoriaus. Tokią nuomonę galima sutikti ir teisės doktrinoje¹⁴. Tiesa, ši taisyklė netaikoma asmeniniams testamentams, kurie privalo būti surašyti testatoriaus ranka ir tai yra viena svarbiausių šios rūšies testamento galiojimo sąlygų (tokią išvadą galima daryti jau iš LR CK pateikto asmeninio testamento apibrėžimo, kuriame teigiama, kad asmeninis testamentas – tai testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodyta testatoriaus vardas, pavardė, testamento sudarymo data (metai, mėnuo, diena), vieta ir kuris išreiškia testatoriaus valią ir yra jo pasirašytas¹⁵). Šis griežtas reikalavimas asmeninio testamento sudarymo atveju įtvirtintas siekiant užtikrinti kuo didesnę testatoriaus valios apsaugą, nes asmeninis testamentas yra daug mažiau patikimas nei oficialusis, nes jo netvirtina nei notaras, nei kitas pareigūnas, asmeninis testamentas gali būti sudarytas nedalyvaujant jokiems liudytojams. Dėl išvardintų priežasčių kyla daug didesnė tikimybė, kad nesąžiningi asmenys gali pakeisti asmeninio testamento turinį arba surašyti testamentą, kai testatorius testamento nebuvo palikęs, bei pateikti jį kaip mirusio testatoriaus valios išraišką, niekam dėl to nesukeliant įtarimų, nes nesant reikalavimo, kad asmeninis testamentas turėtų būti sudaromas liudytojų akivaizdoje, apie tokio testamento egzistavimo faktą, juo labiau apie asmeninio testamento turinį, gali būti žinoma labai nedideliame žmonių ratui arba apskritai niekam nežinoma. Įvertinus tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, jog reikalavimas testatoriui savo ranka surašyti asmeninį testamentą, įtvirtintas LR CK 5.30 str. 1 d., yra pagrįstas, nes turint bent du ranka parašyto teksto pavyzdžius nėra sudėtinga nustatyti, ar abu tekstai parašyti to paties žmogaus. Taigi kilus abejonei dėl subjekto, surašiusio ginčytiną testamentą, į pagalbą pasitelkus atitinkamus specialistus, nesunku išsiaiškinti, kas yra tikrasis testamento autorius.

Testatoriaus veiksnumas

Kitas reikalavimas, keliamas testatoriui, yra reikalavimas, kad testatorius būtų veiksnus testamento sudarymo metu. LR CK 5.15 str. įtvirtinta taisyklė, kad testamentą gali sudaryti tik veiksnus asmuo, kuris suvokia savo veiksmų reikšmę ir pasekmes.

¹⁴ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 24

¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.30 str. 1 d.

Fizinio asmens civilinis veiksnumas – tai jo galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas¹⁶. Taigi civilinio veiksnumo kategorija Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinta siekiant išskirti asmenis, turinčius galimybę savo veiksmais savarankiškai įgyti bei įgyvendinti savo civilines teises, taip pat prisiimti civilines pareigas. Kadangi teisių įgyvendinimas ir ypač pareigų vykdymas yra neatsiejamai susiję su atsakomybe, todėl šių privilegijų įgijimo galimybė yra siejama su konkrečiu fiziniu asmeniu. Sprendžiant, ar fizinis asmuo yra veiksnus, atsižvelgiama du pagrindinius kriterijus: asmens amžių ir psichinę būklę. Pažymėtina, kad panaši kategorija įtvirtinta ne tik Lietuvos, bet ir daugumos kitų vakarų valstybių teisinėse sistemose: tiek kontinentinės teisės sistemos valstybėse, tokiose kaip Prancūzija (pranc. *capacite d'exercice*), Vokietija (vok. *Geschäftsfähigkeit*), tiek ir bendrosios teisės sistemos valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje (angl. *capacity*), tiesa, bendrosios teisės sistemos valstybėse vartojamas terminas „capacity“ apima ne tik veiksnumą, bet ir teisnumą¹⁷.

Teisinėje literatūroje pagal veiksnumą išskiriamos šios fizinių asmenų grupės:

1. Visiškai veiksnūs;
2. Nepilnamečiai iki 14 metų;
3. Nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų;
4. Teismo pripažinti neveiksniais;
5. Ribotai veiksnūs¹⁸.

Skirtingose valstybėse amžiaus riba nuo kurios asmuo laikomas visiškai veiksniumi yra skirtinga. Lietuvoje ši riba – 18 metų. Taigi Lietuvoje laikoma, kad sulaukęs 18 metų asmuo yra subrendęs, sąmoningas ir sukaupęs pakankamai patirties, kad, tinkamai įvertinęs situaciją ir suvokdamas savo veiksmų pasekmes, galėtų atlikti teisinius veiksmus, kurie būtų jam palankiausi. Tačiau tam tikrais atvejais asmuo visišką civilinį veiksnumą gali įgyti ir anksčiau: tai atvejai, kai nepilnametis asmuo sudaro santuoką arba veiksniumi jis pripažįstamas teismo sprendimu. LR CK įtvirtinti tradiciniai pagrindai, kai nepilnamečiai įgyja visišką civilinį veiksnumą, tačiau kitose valstybėse galima aptikti ir kitokių pagrindų, pavyzdžiui, Kanados Ontarijo provincijoje nepilnamečiams, be jau minėtų emancipacijos ir santuokos

¹⁶Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.5 str. 1 d.

¹⁷MIKELĖNAS, Valentinas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 94

¹⁸VILEITA, Alfonsas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 189

sudarymo atveju, taip pat leidžiama sudaryti testamentus, jeigu jei tarnauja ginkluotosiose pajėgose arba yra jūreiviai, plaukiojantys jūroje. Šis pavyzdys parodo, kad egzistuoja įvairių išimčių, kai nepilnamečiams asmenims leidžiama sudaryti testamentą, tačiau jis nereiškia, kad Lietuvoje vertėtų įtvirtinti panašias sąlygas kaip, pavyzdžiui, Kanados Ontarijo provincijoje. Manytina, kad Lietuvoje pakanka ir emancipacijos bei santuokos institutų tam, kad būtų užtikrinami nepilnamečių asmenų interesai (juo labiau, kad, pavyzdžiui, teisės nepilnamečiams, tarnaujantiems ginkluotosiose pajėgose, sudaryti testamentus ar kitus sandorius įtvirtinimas Lietuvoje būtų netikslingas, nes nepilnamečiai negali eiti aptariamą tarnybą).

Nepilnametis, t. y. asmuo, nesulaukęs 18 metų, tačiau turintis 16 metų, gali kreiptis į teismą su prašymu išduoti leidimą tuoktis. Tuoktis nesulaukę 16 metų asmenys gali tik nėštumo atveju (tuoktis leidimą taip pat išduoda teismas)¹⁹. Taigi santuoką sudaręs nepilnametis asmuo tampa visiškai veiksniu nuo jos sudarymo momento ir šis jo statusas nepasikeičia net vėliau santuoką nutraukus ar pripažinus ją negaliojančia dėl priežasčių, nesusijusių su santuoką sudariusio asmens amžiumi²⁰.

Kitas atvejis, kai sulaukęs 16 metų asmuo gali tapti visiškai veiksniu, yra emancipacija – tai situacija, kai turintis 16 metų asmuo teismo tvarka pripažįstamas visiškai veiksniu, kai yra pakankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti visas civilines teises ar vykdyti pareigas²¹. To reikalauti gali jis pats arba jo tėvai, globos (rūpybos) institucija ar jo rūpintojas – pastaraisiais atvejais reikalingas ir paties nepilnamečio sutikimas. Emancipacija galima tik tuo atveju, jeigu įrodoma, kad nepilnametis yra pakankamai savarankiškas įgyvendinti civilines teises, vykdyti civilines pareigas, prisiimti atsakomybę už pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, taigi, ir teisingai paskirstyti savo turimą turtą sudarant testamentą (pažymėtina, kad paprastai emancipuojami nepilnamečiai turi nuosavo turto ar bent jau pastovų pajamų šaltinį, nes vienas iš esminių įrodymų, kad asmuo gali būti emancipuotas, yra savarankiškų pajamų ar turto turėjimas, bei gebėjimas tinkamai jį valdyti). LR CK 2.9 str. 2 d. įtvirtinti atvejai, kai emancipuotam nepilnamečiui asmeniui emancipacija

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 3.14 str.

²⁰ *Ibid.* 2.5 str. 2 d.

²¹ *Ibid.* 2.9 str. 1 d.

gali būti panaikinama. Tačiau teismo sprendimas dėl emancipacijos panaikinimo grįžtamosios galios neturi ir galioja tik į ateitį, todėl emancipuoto asmens sudarytas testamentas, kaip ir bet kuris kitas sandoris, kurį jis turėjo teisę sudaryti, kol jo emancipacija dar nebuvo panaikinta, ir kuris atitinka visus kitus jam keliamus reikalavimus, lieka galioti net ir emancipaciją panaikinus. Priešingu atveju nebūtų užtikrinamas civilinių teisinių santykių stabilumas.

Nei LR CK, nei kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai kitokių apribojimų sudaryti testamentą, susijusių su testatoriaus amžiumi, nenustato, todėl galiojančiu bus laikomas testamentas, sudarytas bet kokio amžiaus asmens, jei tik jis atitiks kitas galiojimo sąlygas. Tačiau praktikoje vyrauja tendencija, jog testamentus paprastai sudaro vyresnio amžiaus asmenys. Tai lemia šios pagrindinės priežastys: visuomenėje vyraujanti nuomonė, kad turto palikimu turi rūpintis tik pagyvenę žmonės, bei jaunų asmenų mąstymas, jog planavimą, kam atiteks turtas po jų mirties reikia atidėti ateičiai, kai turto bus įgyta daugiau.

Taigi, pagal bendrąją taisyklę, testatoriaus veiksnio reikalavimas, įtvirtintas LR CK, suponuoja, kad testamentą gali sudaryti asmuo, kuris yra sulaukęs pilnametystės, tačiau yra išimčių, kai tai leidžiama padaryti asmeniui, dar nesulaukusiam 18 metų, jau aptartais santuokos sudarymo ir emancipacijos atvejais, taip pat yra išimčių, kai asmens, net ir gerokai vyresnio nei 18 metų, testamentas negalios, pavyzdžiui, atvejai, kai asmuo yra teismo pripažintas visiškai neveiksniu²² arba kurio veiksnumas apribotas dėl piktnaudžiavimo alkoholiniais gėrimais, narkotikais, narkotinėmis ar toksinėmis medžiagomis²³ (verta pažymėti, kad testamento galiojimui neturi įtakos aplinkybė, kad testatorius prieš sudarydamas testamentą buvo pripažintas neveiksniu ar jo veiksnumas dėl minėtų priežasčių buvo apribotas, jeigu testamento sudarymo metu jis jau buvo pripažintas veiksniu ar jo veiksnio ribojimas buvo panaikintas, taip pat, jeigu neveiksniu asmuo pripažintas ar jo veiksnumas apribotas po testamento sudarymo, jeigu testamento sudarymo metu šios testamento negaliojimo sąlygos neegzistavo). Šioje darbo dalyje bus aptariamos pagal veiksnumą išskiriamų fizinių asmenų grupių galimybės sudaryti testamentus.

²² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.10 str.

²³ *Ibid.* 2.11 str.

14 metų nesulaukęs fizinis asmuo laikomas neveiksniu. Savarankiškai jis negali įgyvendinti civilinių teisių, prisiimti civilinių pareigų, nes laikomas per jaunu, neturinčiu pakankamai gyvenimiškos patirties, kad sugebėtų dalyvauti civiliniuose teisiniuose santykiuose jam naudingiausiomis sąlygomis. LR CK galima surasti išimčių, kai nepilnamečių iki 14 metų sandoriai nebus pripažinti negaliojančias²⁴, tačiau bendroji taisyklė, įtvirtinta LR CK 2.7 str. 1 d. reikalauja, kad sandorius už tokius asmenis jų vardu turi sudaryti tėvai arba globėjai. Nepilnamečiams nuo 14 iki 18 metų būdingas dalinis civilinis veiksnumas²⁵. Nors pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą LR CK 2.8 str. 1 d., šios amžiaus grupės asmenys sandorius sudaro turėdami tėvų arba rūpintojų sutikimą, kitose minėto LR CK straipsnio dalyse gerokai išplėstas sandorių, kuriuos nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų gali sudaryti patys, lyginant su asmenimis, nesulaukusiais 14 metų²⁶.

Taigi, aptariant pilnametystės nesulaukusių fizinių asmenų sandorių sudarymą, LR CK nurodo, kad sudarant šių asmenų sandorius vienaip ar kitaip, priklausomai nuo amžiaus grupės, dalyvauja jų tėvai ar globėjai, todėl gali pasirodyti, kad nepilnamečių testamentams taikomos tokios pačios taisyklės, t. y. asmens, nesulaukusio 14 metų, testamentą sudaro tėvai ar rūpintojai, o asmenys nuo 14 iki 18 metų (jei nėra pripažinti veiksniais dėl santuokos sudarymo ar emancipacijos) testamentą sudaro patys, tačiau tam jiems reikalingas tėvų ar rūpintojų sutikimas. Toks požiūris būtų klaidingas, nes šiuo atveju būtų nepaisoma kito testamentinio veiksnumo principo reikalavimo, kad testatorius testamentą sudaryti turi pats, nes negalima pamiršti, kad testamentas yra asmeninis sandoris. Dėl šios priežasties leidus testamentą už testatorių sudaryti kitiems asmenims arba reikalaujant, kad testatorius turėtų atitinkamų asmenų pritarimą dėl testamentinio sudarymo fakto ir dėl testamentinio turinio (nes iš LR CK 2.8 str. 1 d. įtvirtinto reikalavimo nepilnamečiams nuo 14 iki 18 metų sudarant sandorius turėti tėvų ar rūpintojų sutikimą, galima spręsti, kad rūpintojai sutikimą privalo

²⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.7 str. 3-5 d.

²⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 33

²⁶ Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262) 2.8 str. 2 d. ir 4 d., nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų, lyginant su nepilnamečiais iki 14 metų, papildomai gali disponuoti savo pajamomis bei turtu, įgytu už šias pajamas, įgyvendinti autorių teises į savo kūrinius, išradimus, pramoninį dizainą, padėti indėlius į kredito įstaigas bei jai disponuoti.

duoti prieš tai įsitikinę sudaromo sandorio nauda nepilnamečiui, o tai padaryti galima tik nuodugniai susipažinus su sandorio turiniu), būtų nepaisoma vieno iš testamentinio veiksnio principo reikalavimų, kad testamentą turi sudaryti pats testatorius.

Taigi Lietuvoje testamentą gali sudaryti tik visiškai veiksnus asmuo, kuris, pagal bendrąją taisyklę, yra sulaukęs 18 metų, tačiau kai kuriose valstybėse galimybė sudaryti testamentą nesiejama su visiško civilinio veiksnio įgijimu, pavyzdžiui, Vokietijoje veiksnus atsiranda asmeniui sulaukus 18 metų, o 16 metų yra laikoma testamentiniu amžiumi, todėl testamentą gali sudaryti asmuo, sulaukęs šio amžiaus²⁷. Nyderlanduose asmenys testamentą taip pat gali sudaryti sulaukę 16 metų. Kanados Kvebeko provincijos Civiliniame kodekse įtvirtinta taisyklė leidžia nepilnamečiams asmenims, kurie nėra emancipuoti, testamentu palikti jiems priklausančius nedidelės vertės daiktus. Be to, esant rašytiniam tėvų ar globėjų sutikimui, minėtieji asmenys gali testamente surašyti savo pageidavimus dėl laidotuvių apeigų ir dėl savo kūno po mirties panaudojimo²⁸. Tačiau Lietuva, įtvirtindama 18 metų amžiaus ribą, nėra išskirtinė, nes nemažai valstybių yra nustatę tokią pačią ribą (pavyzdžiui, Prancūzija, JAV), todėl 18 metų riba neturėtų būti laikoma nepagrįstai aukšta, ypač turint galvoje tai, kad LR CK yra įtvirtintos jau aptartos dvi išimtys, kai asmuo testamentą kaip ir bet kurį kitą sandorį dėl įgyto visiško civilinio veiksnio gali sudaryti nesulaukęs 18 metų. Manytina, kad esant tokiam reglamentavimui, net ir nesulaukusių pilnametybės asmenų interesai yra užtikrinami.

Asmuo gali būti pripažintas neveiksniu arba jo veiksnus gali būti apribotas tik teismo sprendimu. Asmenį pripažinti neveiksniu teismas gali tik gavęs teismo psichiatrinės ekspertizės išvadą, kurioje teigiama, kad asmuo negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti dėl psichikos ligos ar silpnaprotystės²⁹. Apriboti fizinio asmens veiksnumą teismas gali nustatęs, kad asmuo piktnaudžiauja alkoholiniais gėrimais, narkotikais, narkotinėmis ar toksinėmis medžiagomis. Šie du institutai egzistuoja tam, kad, kaip ir nepilnamečių asmenų atveju, asmenys, nesugebantys adekvačiai vertinti situacijos (tik dėl kitokių priežasčių negu nepilnamečiai), nepriimtų sprendimų, kurie jiems būtų nenaudingi. Tačiau, nors neveiksniu

²⁷ MIKELĖNAS, Valentinas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 124

²⁸ BEAULNE, Jacques, ALEXANDROWICZ, George. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 1. Family and Succession Law. Canada*. Kluwer Law International, 1998, p. 155

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.10 str. 1 d.

pripažintam asmeniui visais atvejais yra paskiriama globa, o asmenims, kurių veiksnumas apribotas, nustatoma rūpyba, testamentų sudaryti šie galimybės neturi dėl jau aptarto kito testamentinio veiksnumo reikalavimo, kad testamentą turi sudaryti pats testatorius.

Pasitaiko atvejų, kai asmuo nesuvokia savo veiksmų reikšmės ir pasekmių, nors jis ir yra visiškai veiksnus. Paprastai tokios situacijos yra trumpalaikės, o ne pastovios, kai tokią asmens būklę nulemia liga, alkoholis, narkotinių, psichotropinių ir kitokių medžiagų vartojimas, ar netgi stresinės situacijos bei išgyvenimai³⁰, taip pat didelis susijaudinimas ar, netgi, hipnozė, kuri kai kurių valstybių teisės doktrinoje pateikiama kaip vienas iš pavyzdžių, dėl ko asmuo gali nesugebėti suvokti savo veiksmų. Testatoriaus, esančio tokioje būklėje, sudarytas testamentas taip pat negalioja, nes LR CK 5.16 str. 2 d. teigiama, kad testamentas gali būti pripažintas negaliojančiu ir kitais sandorių negaliojimo pagrindais, iš kurių vienas – savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu³¹. Sandoris šiuo pagrindu pripažintas negaliojančiu gali būti tik teismo, kuris privalo įsitikinti, kad asmuo sandorio sudarymo metu buvo tokios būsenos, kad negalėjo suvokti savo atliekamų veiksmų reikšmės, įvertinti kiliančius padarinius, nes ne bet koks apsvaigimo nuo alkoholio laipsnis ir ne bet koks psichikos sutrikimas lemia galimybę pripažinti sandorį negaliojančiu LR CK 1.89 str. įtvirtintu pagrindu. Pavyzdžiui, jei asmuo sandorio sudarymo metu buvo lengvai apsvaigęs nuo alkoholio ar psichikos liga pasireiškę ypač lengva forma, tokio asmens sandorį pripažinti negaliojančiu pagrindo nėra, nes tokios būsenos asmuo sugeba išreikšti tikrąją savo valią. Tiesa, LR CK Pirmosios knygos komentare teigiama, kad sprendžiant klausimą, galėjo ar negalėjo asmuo sandorio sudarymo metu suvokti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti, būtina atsižvelgti ne tik į asmens tuometinės būsenos rimtumą, bet ir į sandorio turinį: pasak autoriaus, reikia spręsti, ar sudarytas sandoris yra naudingas jį sudariusiajam, ar jis pagrįstas, taip pat būtina vertinti, ar toks sandoris atitinka protingumo kriterijus³². Manytina, jog tokios pareigos įtvirtinimas teismui, sprendžiančiam klausimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu šiuo pagrindu, būtų teigiamas dalykas, nes nepakanka nustatyti lengvą asmens girtumą sandorio sudarymo metu

³⁰ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 24

³¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.89 str.

³² VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 197

tam, kad sandoris būtų pripažintas galiojančius vien dėl to, kad paprastai asmenys tokioje situacijoje yra pajėgūs suprasti ir valdyti savo veiksmus, nes kiekvieną asmenį alkoholis, narkotinės medžiagos, liga ar net stresinės situacijos gali paveikti labai skirtingai, todėl sandorio turinio vertinimas, pasitelkus protingumo kriterijų, yra puikus indikatorius nustatant, ar asmuo, sudarydamas ginčytiną sandorį, suvokė savo veiksmų reikšmę.

Aptariant šį testamentą, kaip vieno iš sandorių negaliojimo pagrindą, verta pažymėti, kad tai, jog testamentą pripažinimui negaliojančiu neturi reikšmės, kas sukėlė tokią testatoriaus būseną, dėl kurios atsirado pagrindas jo sudarytą testamentą pripažinti negaliojančiu LR CK 1.89 str. įtvirtintu pagrindu, t. y. nesvarbu, ar testatorius buvo, pavyzdžiui, apsvaigintas narkotinėmis medžiagomis, siekiant priversti jį surašyti atitinkamą testamentą, kuris būtų palankus testatorių apsvaiginusiajam, ar testatorius svaiginosi savo noru ir dėl to sudarė ginčytiną testamentą, pasekmės abiem atvejais bus vienodos.

Tačiau praktikoje gali būti sudėtinga nustatyti, kad asmuo testamentą sudarė būdamas tokios būklės, jog savo veiksmų reikšmės bei padarinių vertintini sąmoningai nepajėgė. Situacija gerokai paprastesnė, kai sudaromas oficialusis testamentas, nes šiuo atveju asmenys, turintys teisę tvirtinti oficialiuosius testamentus, prieš tai darydami privalo įsitikinti, ar testatorius adekvačiai suvokia savo veiksmų reikšmę ir padarinius, pavyzdžiui, jie būsiamiems testatoriams gali užduoti tam tikrus klausimus, o kilus abejonėms kreiptis į atitinkamas institucijas ir prašyti suteikti informaciją apie šių asmenų būklę.

Notaro pareiga įsitikinti testatoriaus veiksnumu

Nors tikrosios testatoriaus valios išraiškos svarba bus aptariama kitame šio darbo skyriuje, jau dabar svarbu paminėti, kad tik veiksnus asmuo gali išreikšti savo tikrąją valią, o jeigu tikroji asmens valia nėra išreikšta arba ji išreikšta netinkamai, vadinasi, viena pagrindinių testamentą galiojimo sąlygų nėra išpildyta, todėl toks testamentas laikomas negaliojančiu. Siekiant išvengti situacijų, kai sudarytame testamente neatsispindi tikroji testatoriaus valia dėl testatoriaus neveiksnumo testamento sudarymo metu, įstatymų leidėjas įtvirtina dvi apsaugos sistemas: prevencinė apsauginė funkcija priskiriama notarui, tvirtinančiam testamentą, o vėlesnėje stadijoje, kai testamentas jau sudarytas, priežiūros funkcijos perkeliama teismui, kuris, remdamasis LR CK 1.89 str., turi teisę pripažinti testamentą negaliojančiu minėtame straipsnyje nurodytais pagrindais.

Minėta prevencinė apsauga įmanoma tik sudarant oficialųjį testamentą, nes nei notaro, nei kito pareigūno dalyvavimas sudarant asmeninį testamentą nėra būtinas, todėl galimybių iš anksto patikrinti, ar testatorius, sudarydamas asmeninį testamentą yra veiksnus, nėra, nes nustačius priešingą reglamentavimą išnyktų asmeninio testamento, kaip galybės palengvinti testatoriui testamento sudarymo tvarką, atsisakant tam tikrų procedūrinių reikalavimų ir taip suteikiant galimybę testamentus sudaryti gerokai platesniam subjektų ratui, įtvirtinimo pagrindas.

Vienas iš oficialiojo testamento formai keliamų privalomų reikalavimų yra notaro patvirtinimas. Šis reikalavimas įtvirtintas LR CK 5.28 str. 1 d., kurioje pateikiama oficialiojo testamento definicija: „Oficialieji testamentai – tai testamentai, kurie sudaryti raštu dviem egzemplioriais ir patvirtinti notaro arba Lietuvos Respublikos konsulinio pareigūno atitinkamoje valstybėje“, ir nors LR CK nedetalizuojama tvarka, kaip testamentai turi būti tvirtinami, atlikus Notariato įstatymo analizę galima daryti išvadą, kad vienas svarbiausių kriterijų, kuriuos turi įvertinti notaras prieš patvirtindamas testamentą, yra testatoriaus veiksnumas: Notariato įstatymo 31 str. 2 d. teigiama, kad notaras, tvirtindamas sandorius, ne tik privalo įsitikinti fizinių asmenų veiksnumu, tačiau pabrėžta, kad tvirtindamas testamentą, notaras privalo jame nurodyti, kad jis įsitikino testatoriaus veiksnumu. Sąrašo, kokių veiksmų turi imtis notaras, siekdamas įsitikinti, kad sudaromas testamentas atitinka testamentinio veiksnumo sąlygą, nepateikia nei LR CK, nei Notariato įstatymas, todėl šioje darbo dalyje analizuojama, kokiomis priemonėmis remdamasis, notaras įgyvendina savo prevencinės priežiūros funkciją, kuria siekiama užtikrinti, kad oficialieji testamentai atitiktų testamentinio veiksnumo reikalavimą.

Norėdamas įsitikinti testatoriaus veiksnumu, notaras turėtų patikrinti pagrindinius fizinio asmens veiksnumą lemiančius kriterijus: jo amžių ir psichinę būklę. Tam, kad būtų nustatytas asmens amžius, pakanka pažvelgti į asmens dokumentuose nurodytą jo gimimo datą ar asmens kodą, tačiau nustatyti psichinę būklę gali nebūti taip paprasta, nes, nors ir mažai tikėtina, kad notaras nesuvoks, jog asmuo nesugeba suvokti savo veiksmų, jei jis bus stipriai apsvaigęs nuo alkoholio, tačiau testatoriaus psichikos sutrikimas gali taip ir likti nepastebėtas, nes įvairios ligos pasireiškia labai skirtingai, kartais net ir sunkios psichikos ligos išoriniai požymiai nėra ryškūs, ypač turint galvoje tai, kad notaras testatoriaus paprastai

nepažįsta. Tačiau yra keletas būdų, kurie gali padėti apsispręsti notarui suabejojus testatoriaus veiksniumu.

Patikimiausias būdas įsitikinti, ar testatorius yra veiksnus, patikrinti apie asmenį kaupiamą informaciją Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registre. Šiame registre kaupiami duomenys apie asmenis, teismo sprendimu pripažintus neveiksniais, asmenis, kurių veiksnumas apribotas teismo sprendimu, taip pat nepilnamečius nuo 14 iki 18 metų, kurių teisės savarankiškai disponuoti savo pajamomis ir turtu teismo sprendimu apribotos ar atimtos. Pažymėtina, kad nors registras ir nėra viešas³³, tačiau priėjimas prie jame kaupiamų duomenų suteiktas ne tik notarams, bet ir notarinius veiksmus turintiems teisę atlikti asmenims bei konsuliniams pareigūnams³⁴, taigi įsitikinti testatoriaus veiksniumu gali ir kiti pareigūnai, turintys teisę tvirtinti oficialiuosius testamentus. Nors registras veikia dar labai trumpai (registro veiklos pradžia – 2011 m. sausio 1 d.), tačiau, Lietuvos notarų rūmų duomenimis, šiuo metu jame yra sukaupta duomenų apie 7936 neveiksnius ir ribotai veiksnius asmenis³⁵. Iki įsigaliojant Notariato įstatymo pakeitimams, susijusiems su Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro įsteigimu, oficialaus registro, kuriame būtų kaupiami duomenys apie asmenis, pripažintus neveiksniais arba ribotai veiksniais, nebuvo, informaciją apie aptariamus asmenis kaupti buvo patikėta Lietuvos notarų rūmams, kuriems teismai privalėjo siųsti sprendimų, apribojančių fizinio asmens veiksnumą ar panaikinančių veiksnumo apribojimus, nuorašus. Lietuvos Notarų rūmai turėjo pareigą informuoti notarus apie tokių sprendimų priėmimą³⁶.

Taigi, nors pagrįstas išvadas dėl Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro naudingumo bus galima daryti praėjus daugiau laiko nuo jo veiklos pradžios, tačiau išskirti tam tikrus naujojo reglamentavimo privalumus, lyginant su senąja tvarka, galima jau dabar. Teigiamai turėtų būti vertinamas Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro tvarkymo įstaigos, t. y. Centrinės hipotekos įstaigos pasirinkimas, nes akivaizdu, jog Centrinė hipotekos įstaiga turi gerokai daugiau patirties ir išteklių tvarkant įvairius registrus negu

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.11¹ str. 1 d.

³⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas *Dėl Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro steigimo ir jo nuostatų patvirtinimo*, 2010 m. gruodžio 15 d., Nr. 1771, Vilnius. 48 punktas

³⁵ <https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?529956861> [žiūrėta 2011-03-10]

³⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 126-6458, 31 str. 5 d.

Lietuvos notarų rūmai, be to, manytina, kad ši įstaiga užtikrins didesnę registre kaupiamų duomenų saugumą, kas aptariamam atveju yra ypač svarbu dėl to, kad, kaip minėta, registre kaupiama informacija nėra viešai prieinama. Verta paminėti ir aiškinamajame rašte dėl Civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto, susijusio su naujojo registro steigimu,³⁷ išreikštą nuomonę, kuri yra reikšminga aiškinantis naujojo reglamentavimo pranašumus, kad Lietuvos notarų rūmų administruojama duomenų bazės valdymo sistema netenkino realių notarų ir suinteresuotų asmenų poreikių dėl savo netikslumo (pavyzdžiui, pasitaikydavo atvejų, kai nebuvo nurodomos asmenų, pripažintų neveiksniais, gimimo datos, ar kiti duomenys, leidžiantys identifikuoti asmenį), per mažos duomenų apsaugos ir kitų priežasčių, kai šių poreikių tenkinimas turėtų būti pagrindinis prioritetas diegiant panašias sistemas.

Didžiausiu naujosios tvarkos trūkumu reikėtų laikyti tai, kad duomenys apie teismo pripažintus neveiksnius ar ribotai veiksniais asmenis, sukaupti iki Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro veiklos pradžios, buvo perkelti į šį registrą iš senosios sistemos, todėl informacija išliko netiksli, taigi visais naujojo registro privalumais kol kas galima naudotis tik ieškant informacijos apie asmenis, dėl kurių teismo sprendimas buvo priimtas ne anksčiau kaip 2011 m. sausio 1 d.

Tačiau net ir pripažinus naujojo reglamentavimo, susijusio su neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registravimu, pranašumą, tenka pripažinti, kad šio registro įsteigimas neišsprendžia visų notarams kylančių problemų dėl įsitikinimo testatoriaus veiksnumu, nes Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registre duomenys kaupiami teismo sprendimų pagrindu, tačiau yra daugybė asmenų, kurie neatitinka „veiksnaus testatoriaus“ kriterijaus, tačiau dėl jų veiksnumo teismai nėra pasisakę. Bet net ir tokiais atvejais notarai gali rasti būdų įvertinti asmens, norinčio surašyti oficialųjį testamentą, veiksnumą, pavyzdžiui, notaras, kilus abejonei dėl testatoriaus veiksnumo, gali prašyti testatoriaus pateikti gydytojo išvadą apie jo psichinę būklę, tačiau, kaip teisingai savo straipsnyje pastebi Vaidota Majūtė, toks notaro reikalavimas gali būti pagrįstas tik jei asmuo sutinka pateikti pažymą apie savo sveikatos

³⁷ Aiškinamasis raštas *Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 496 straipsnio papildymo ir kodekso papildymo 464¹ straipsniu įstatymo projekto (2)*, 2008 m. liepos 31 d., Nr. XP-3310

būklę³⁸, nes negalima ignoruoti paciento teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą³⁹. Atlikdamas pareigą išaiškinti atliekamų notarinių veiksnių prasmę ir pasekmes asmenims, kurie nori juos atlikti⁴⁰, notaras, stebėdamas asmens reakciją, gali susidaryti įspūdį apie jo psichikos būklę, nes „išaiškinti“ reiškia ne tik garsiai pasakyti, tai taip pat reiškia, kad notaras turi įsitikinti, jog asmuo suprato tai, kas jam buvo sakoma, o iš to, kaip žmonės geba suprasti jiems aiškinamus dalykus, galima susidaryti pradinę nuomonę apie jų gebėjimą vertinti kitus dalykus, pavyzdžiui, tokius, kaip sudaromame testamente įtvirtinamų nuostatų reikšmė ir pasekmės. Žinoma, tai, kad testatoriui nepavyksta išaiškinti jo atliekamų notarinių veiksnių esmės, neturėtų būti pagrindas netvirtinti testamento dėl to, kad testatorius galimai neatitinka testatoriaus veiksniumi keliamų reikalavimų, tačiau tokiu atveju notaras turėtų rimtai apsvarstyti kitų priemonių, skirtų įsitikinti testatoriaus veiksniumi, taikymo galimybes. Padėti apsispręsti dėl testatoriaus veiksnio notarui gali ir testamento turinio analizė: vertėtų analizuoti, ar turinys yra racionalus, ar jame nėra neįprastų nuostatų, taip pat galima pamėginti išsiaiškinti testamento sudarymo ar anksčiau sudaryto testamento keitimo motyvus, nes, nors motyvai testamento galiojimui jokios įtakos neturi, tačiau jie gali padėti atskleisti testatoriaus psichikos būklę.

Notaras, vertindamas testatoriaus veiksniumą, gali remtis ir kitais kriterijais, kurių išsamaus sąrašo, deja, nėra. Situacija paprasta, kai pateiktus užklausa dėl asmens veiksnio, atsakymą galima surasti Neveiksnių ir ribotai veiksnių asmenų registre, tačiau kai duomenų apie konkretų klientą registre nėra, išvada tenka daryti pačiam notarui, ir kuo įvairesnių veiksnių analize notaro išvada bus paremta, tuo ji bus tikslesnė.

³⁸ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*. 2009, Nr. 7, p. 16

³⁹ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. kovo 1 d. Nr. XI-499, 2009 m. lapkričio 19 d.) Valstybės Žinios, 2010, Nr. 145-6425, 8 str., 3 d.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 126-6458, 30 str. 1 d.

Testatoriaus valios išraiška

Prof. Valentinas Mikelėnas viename iš savo straipsnių sandorį apibrėžia kaip vidinės valios ir jos išorinės išraiškos būdo vienovę bei teigia, kad kiekviename sandoryje būtina išvelgti du savarankiškus komponentus – vidinę asmens valią (subjektyvų komponentą) ir išorinę valios išraišką (objektyvų komponentą)⁴¹. Tam, kad testamentas, kaip ir bet kuris kitas sandoris, galiotų, reikia, kad jame būtų išreikšta tikroji testatoriaus valia, t. y., kad testamente atsispindinti išorinė valios išraiška sutaptų su subjektyviuoju komponentu – vidine testatoriaus valia, kuri Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama vienu svarbiausių sandorio elementų: „Sandorio šalių valia turi būti išreiškiama ir ne bet kaip, o įstatyme nustatyta forma. Šiuo atveju išorinės valios išreiškimas turi atitikti vidinį – tikrąjį valios turinį. Netiksliai arba iškreiptai išreikšus vidinės valios turinį, gali atsirasti kliūtys sandoriui sudaryti arba kilti ginčai tarp sandorio dalyvių dėl jo galiojimo. Dėl šių priežasčių valios išreiškimas yra vienas iš svarbiausių kiekvieno sandorio elementų“⁴². Dviejų minėtų komponentų nesutapimą gali lemti kelios priežastys: pirma, testatorius, rašydamas testamentą, gali netinkamai interpretuoti tam tikras aplinkybes ir padaryti klaidą, antra, testatoriui įtaką gali padaryti kiti asmenys, trečia, vidinės ir išorinės valios nesutapimą gali nulemti ir testatoriaus psichikos būklė – pastaroji situacija aptarta kalbant apie testamentinį veiksnumą, todėl šioje darbo dalyje bus aptariamos tik pirmosios dvi priežastys, kurioms egzistuojant yra laikoma, kad testatoriaus sudarytas testamentas turi valios trūkumą ir dėl to negalioja.

Teisė pakeisti testamentą – testatoriaus teisė persigalvoti

Kaip minėta, testatorius neturi teisės pavesti savo atstovui ar kokiam kitam asmeniui panaikinti savo sudarytą testamentą ar atlikti jame bet kokius pakeitimus ar koregavimus. Tačiau šis, iš pažiūros gana griežtas, reikalavimas nereiškia, kad testatorius yra suvaržytas savo sudaryto testamento, priešingai – testatorius turi teisę testamento turinį patikslinti,

⁴¹ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4, p. 3-4

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. *Šabtaj von Kalmanovič v. Vladimiras Romanovas*, Nr. 3K-3-478/2003, kat. 15.2.1.2; 31.5

pakeisti arba panaikinti anksčiau savo sudarytą testamentą ar jo dalį bet kuriuo metu, nes priešingu atveju ne tik būtų šiurkščiai pažeidžiamos testatoriaus teisės, bet apskritai vargu ar atsirastų jaunesnio amžiaus žmonių, norinčių sudaryti tokius testamentus. Juk natūralu, kad bėgant laikui (ypač tai aktualu, kai testamentą sudaro jauni žmonės), keičiasi ne tik žmogaus sukaupto turto kiekis ir vertė, bet kinta ir artimų testatoriui asmenų ratas, testatoriaus požiūris į šiuos žmones, nuomonė, dėl ko vienas ar kitas asmuo yra vertas paveldėti testatoriaus turta po jo mirties ir dėl to turėtų būti įtrauktas į testamentinių paveldėtojų sąrašą, arba dėl nesutarimų ar kitų priežasčių testatorius praėjus kuriam laikui po testamento sudarymo gali manyti, kad tam tikrą asmenį vertėtų išbraukti iš minėtojo sąrašo, atimant iš jo teisę gauti bet kokią paveldimo turto dalį.

Dėl išvardintų priežasčių LR CK neatima teisės iš testatoriaus keisti savo nuomonę bei nesudaro papildomų nepagrįstų kliūčių tai padaryti, tuo užtikrindamas testamento laisvės principo įgyvendinimą. Aptariant sudaryto testamento keitimą svarbu pažymėti, kad testatoriaus motyvai keičiant testamentą jokios teisinės reikšmės neturi, todėl testatorius gali rinktis, nurodyti juos testamente ar ne. Tačiau net ir testatoriui naujojo testamento tekste įvardinus motyvus, dėl kurių jis apsisprendė testamentą keisti, ir vėliau paaiškėjus, kad motyvai buvo paremti klaidingomis išvadomis, įpėdinis, kuriam būtų palankus anksčiau sudarytas testamentas, ar bet kuris kitas asmuo neturi teisės reikalauti, kad naujojo testamento galiojimas būtų panaikintas. Pažymėtina, kad ši taisyklė galioja ne tik testamento keitimui, bet ir testamento sudarymui, nes testatoriaus motyvai testamento galiojimui taip pat jokios įtakos neturi.

Jeigu testatorius ketina pakeisti savo anksčiau sudarytą testamentą, jis tai gali padaryti keliais būdais: testatorius gali atlikti pakeitimus jau sudarytame testamente arba sudaryti visiškai naują testamentą. Manytina, kad tais atvejais, kai sudaromas naujas testamentas, testatorius turėtų nurodyti, kad naujuoju testamentu keičiamas anksčiau sudarytas testamentas, tokiu būdu užtikrinant didesnę aiškumą, kas galėtų padėti išvengti ateityje galimai kiliančių ginčų dėl to, kuris testamentas yra galiojantis. Pavyzdžiui, Nyderlanduose laikoma, kad testamentas atitinka formai keliamus reikalavimus ir yra sudarytas tinkamai, kai jis pradedamas visų anksčiau sudarytų testamentų atšaukimu – šis reikalavimas galioja ir testatoriui, sudarančiam testamentą pirmą kartą. Tačiau tokia testatoriaus pareiga nėra įtvirtinta jokiam Lietuvos Respublikos teisės akte, todėl, kaip teisingai pastebima LR CK

Penktosios knygos komentare, tai tėra testatoriaus teisė, o ne jo pareiga⁴³. Tokios prievolės neįtvirtinimą Lietuvos Respublikos teisės aktuose būtų galima aiškinti kaip įstatymų leidėjo siekį supaprastinti testamento keitimo procedūrą ir tuo užtikrinti testamento laisvės principo įgyvendinimą, nes, dėl jau aptartų priežasčių, labai svarbu ne tik leisti atlikti anksčiau sudaryto testamento pakeitimus, bet ir nustatyti tokią keitimo procedūrą, kuri būtų kuo paprastesnė, kad testatorius, neįsigilinęs į testamento keitimui keliamus reikalavimus, nepadarytų klaidų, kurios, nors ir menkos, tačiau lemtų naujojo testamento pripažinimą negaliojančiu, ir taip užkirstų kelią tikrosios testatoriaus valios įgyvendinimui.

Taigi siekiant, kad naujai sudarytas testamentas neįneštų didelės painiavos ir kad egzistuojant daugiau nei vienam testamentui kiekvieną kartą netektų kreiptis į teismą su prašymu nustatyti, kuriuo testamentu turėtų būti vadovaujamasi skirstant testatoriaus paliktą turtą (tai ypač aktualu tais atvejais, kai testatorius, sudarydamas naują testamentą, nenurodo, kad juo pakeičia anksčiau sudarytąjį testamentą ar kurią nors jo dalį), LR CK yra įtvirtinta bendroji taisyklė, kad vėliau sudarytas testamentas panaikina visą pirmesnę testamentą ar tą jo dalį, kuri prieštarauja vėliau sudarytam testamentui (pažymėtina, kad ši nuostata nėra taikoma bendrajam sutuoktinių testamentui)⁴⁴. Vadinasi, kai egzistuoja daugiau negu vienas testatoriaus sudarytas testamentas, pirmiausia būtina išsiaiškinti jų sudarymo eiliškumą. Paprasčiausia tai atlikti, kai testatorius visuose testamentuose nurodo konkrečias jų sudarymo datas arba kai iš testamentuose minimų įvykių ar kitų aplinkybių galima spręsti, kada testamentai buvo sudaryti. LR CK Penktosios knygos komentare teigiama, kad: „Testamentų savitarpio ryšys ir jų sąlygų sąveika nustatoma pagal testamentų sudarymo kalendorinę datą. Todėl tarp testatoriaus sudarytų testamentų turi būti bent vienos dienos tarpas“⁴⁵. Toliau LR CK Penktosios knygos komentaro autorius paaiškina, kad minėtoji taisyklė nereiškia, kad testatorius negali sudaryti daugiau negu vieną testamentą per dieną, tačiau, jo nuomone, tokiu atveju, kai tą pačią dieną sudaromi du ar daugiau testamentų, testatorius turėtų nurodyti, kuris

⁴³ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 42

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.35 str. 2 d.

⁴⁵ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 43

testamentas yra vėlesnis, ir kad vėlesnis testamentas keičia ankstesnįjį⁴⁶. Tačiau, manytina, kad testatoriui, sudarant kelis testamentus tą pačią dieną ir visuose nurodant ne tik sudarymo datą bet ir tikslų sudarymo laiką, LR CK 5.35 str. 2 d. įtvirtintą taisyklę, kad vėliau sudarytas testamentas panaikina ankstesnįjį, galima būtų pritaikyti net jei ir testatorius vėlesniuose testamentuose konkrečiai nepareiškia, jog jie naikina tą pačią dieną, bet anksčiau sudarytus testamentus.

Deja, praktikoje gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai testatorius nei pirmajame testamente, nei vėlesniuose testamentuose nenurodo testamento sudarymo datos. Ši problema aktualesnė kalbant apie asmeninius testamentus, nes sudarant oficialųjį testamentą notaras paprastai užtikrina, kad testamente būtų visi būtinieji rekvizitai, iš kurių vienas ir yra testamento sudarymo data. Tokiu atveju, kai dėl neapdairumo, nežinojimo ar dėl kitų priežasčių testatorius testamentuose nenurodo jų sudarymo datos ar juose nepateikia įvykių ar kitų aplinkybių, iš kurių būtų aišku, kada testamentai sudaryti, arba jeigu dėl kitų priežasčių (pavyzdžiui, datos yra neįskaitomos) neįmanoma nustatyti, kuris testamentas yra sudarytas vėliau, ir abu testamentai nustato priešingas taisykles, tuomet negaliojančiais tenka pripažinti abu testamentus, o turtas tokiu atveju paveldimas pagal įstatymą.

Pabrėžtina, kad du to paties testatoriaus sudaryti testamentai aptariamam atveju galiotų, jeigu juose įtvirtintos taisyklės vienos kitoms neprieštarautų. Juk gali būti, kad testamentai vienas kitą papildytų, pavyzdžiui, visuose testamentuose testatorius gali aptarti skirtingo savo turto likimą. Tokiu atveju, jeigu testamentai atitiks visas kitas LR CK įtvirtintas testamentų galiojimo sąlygas, visais jais remiantis testatoriaus turtas ir bus paskirstytas.

Tiesa, tikslinant ar keičiant anksčiau sudaryto testamento turinį arba apskritai atšaukiant viso testamento ar kurios nors jo dalies galiojimą, testamentinio veiksnio reikalavimas lieka galioti visa apimtimi, t. y. testatorius testamentą sudaryti ne tik turi pats, bet minėtų veiksmų atlikimo metu jis privalo būti veiksnus. Pažymėtina, kad atliekant aptariamus veiksmus, privalo būti išpildomos ir visos kitos testamento galiojimo sąlygos: testamento papildymai ar keitimai turi atspindėti testatoriaus tikrąją vidinę valią, o jų turinys ir forma turi atitikti įstatymų keliamus reikalavimus. Tačiau galimas atvejis, kad testamento

⁴⁶ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 43

galiojimo sąlygų neatitiks vienas iš sudarytų ir priešingas nuostatas įtvirtinančių testamentų. Regis, neaiškumų neturėtų kilti paaiškėjus, kad anksčiau sudarytasis testamentas neatitinka kurios nors testamento galiojimo sąlygos, nes jis jau ir taip yra negaliojantis, remiantis LR CK 5.35 str. 2 d. Tačiau kaip reikėtų vertinti situaciją, kai vėliau sudarytas testamentas neatitinka formalaus reikalavimo, dėl kurio, pagal LR CK įtvirtintas taisyklės, turėtų būti pripažįstamas negaliojančiu, pavyzdžiui, jis testatoriaus nepasirašytas. Analizuojant šią situaciją akivaizdu, jog, testatoriaus nuomone, aplinkybės, vertusios jį sudaryti pirmąjį testamentą, pasikeitė taip, jog savo išreikštą valią teko keisti surašant naują dokumentą. Kadangi LR CK ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose su paveldėjimu susijusius santykius, įtvirtintomis taisyklėmis stengiamasi kuo efektyviau užtikrinti tikrosios testatoriaus valios įgyvendinimą, verta susimastyti, ar teisinga būtų panaikinti antrąjį testamentą dėl minėto neatitikimo įtvirtintiems reikalavimams, ir ar tikrai visi Lietuvos teisėje įtvirtinti reikalavimai testamentams yra proporcingi siekiant testamento laisvės principo įgyvendinimo.

Taigi aplinkybės, dėl kurių testatoriui verta pakeisti savo sudarytą testamentą, gali būti įvairios, tačiau LR CK nepateikia paaiškinimo, kaip reiktų vertinti situaciją, kai pasikeitus esminėms aplinkybėms testatorius savo sudaryto testamento nepakeitė. Pavyzdžiui, teisės doktrinoje, aptariant Nyderlandų paveldėjimo teisės nuostatas, išskiriamos trys aplinkybių, kurių pasikeitimas gali daryti įtaką testamento galiojimui ar vykdymui rūšys:

1. Keičiasi teisės aktai, reglamentuojantys su testamentų galiojimu susijusius santykius;
2. Keičiasi išorinės, su testatoriumi nesusijusios, aplinkybės;
3. Keičiasi aplinkybės, susijusios su testatoriaus asmeniniu gyvenimu⁴⁷.

Pirmuoju atveju klausimų dėl testamento galiojimo neturėtų kilti, nes Lietuvos Respublikoje įstatymai galioja tik į ateitį, todėl net ir pasikeitus reglamentavimui, testamento sudarymo metu galiojusiu įstatymų reikalavimus atitinkantis testamentas galios. Tačiau sunkumų gali kilti pasikeitus antrajai ir trečiajai grupei priskiriamoms aplinkybėms. Pavyzdžiui, neaišku, kaip vertinti, jeigu testatorius testamentu paliko savo turtą juridiniam asmeniui, kurio testamento sudarymo metu nebėra, nes jis buvo reorganizavimo metu

⁴⁷ VAN DER BURGHT, Gregor. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 4. Family and Succession Law. The Netherlands*. Kluwer Law International, 2002, p. 179 – 180

sujungtas su kitu juridiniu asmeniu, arba jeigu testamente yra nuostata: „Palieku turtą savo žmonai A“, tačiau testatorius vėliau su A išsiskyrė ir sudarė santuoką su B, taigi šiuo atveju neaišku, kam turi atitekti testatoriaus turtas: žmonai, kuri palikimo atsiradimo metu nebėra A, ar A, kuri nebėra testatoriaus žmona. Pirmuoju atveju, prieš pripažįstant testamento nuostatą, kurioje įtvirtinta, jog turtas paliekamas juridiniam asmeniui, negaliojančia dėl to, kad nebeegzistuoja numatytasis įpėdinis, vertėtų paanalizuoti testatoriaus tikslus. Jeigu po susijungimo veiklą tęsiantis juridinis asmuo tebevykdo tokią pačią veiklą kaip ir testamente minimas juridinis asmuo, tuomet, manytina, kad jis turėtų būti laikomas tinkamu įpėdiniu, tačiau, jeigu veiklos pobūdis visiškai pasikeitė (pavyzdžiui, iš pradžių organizavo labdaros paskirstymą, o po susijungimo užsiima komercine veikla), tokiu atveju naujam juridiniam asmeniui turtas neturėtų atitekti. Be to, svarbu atsižvelgti ir į tai, ar testatorius turėjo galimybę sužinoti apie pasikeitusias aplinkybes ir atitinkamai pakoreguoti testamentą.

Prieš aptariant antrąjį pavyzdį, verta paminėti Kanados Ontarijo provincijos paveldėjimo teisę reglamentuojančiame teisės akte įtvirtintą taisyklę, kad testatoriui sudarius santuoką, testamentas, kurį testatorius sudarė iki šio įvykio, tampa negaliojančiu, išskyrus atvejus, kai testatorius testamente nurodo, kad testamentas galios net ir santuokos sudarymo atveju⁴⁸. Kadangi LR CK panašių taisyklių nėra, dėl to, kam turi atitekti testatoriaus turtas minėtu atveju, reikia spręsti pasitelkus kitas priemones. Šiuo atveju būtų sudėtinga įrodyti, kad testatorius neturėjo galimybės testamentą pakeisti, atsižvelgiant pasikeitimus asmeniniame gyvenime, todėl, manytina, kad turtą turėtų paveldėti A, nes apdairus testatorius, norėjęs pakeisti įpėdinį pasikeitus A statusui, būtų galėjęs tai padaryti.

Testatoriaus suklydimas

Minėta, kad testamentas negalioja, jeigu testatorius jo sudarymo metu neadekvačiai suvokia bei interpretuoja situaciją. Viena iš to priežasčių gali būti testatoriaus suklydimas, kurį galima apibrėžti kaip neteisingą sudaromo sandorio suvokimą, nepriklausomai nuo kitų asmenų elgesio⁴⁹ (pažymėtina, kad kitų asmenų įtakai nulėmus neteisingą sandoriui reikšmingų aplinkybių suvokimą, sandoris galėtų būti pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės,

⁴⁸ BEAULNE, Jacques, ALEXANDROWICZ, George. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 1. Family and Succession Law. Canada*. Kluwer Law International, 1998, p. 159 – 160

⁴⁹ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 198

remiantis LR CK 1.91 str.). Analogiškai suklydimas aiškinamas ir UNIDROIT parengtame Tarptautinių komercinių sutarčių principų rinkinyje⁵⁰, kuriame teigiama, kad suklydimas – tai klaidingas suvokimas faktų ar teisės normų, egzistuojančių sandorio sudarymo metu. Pagal CK 1.90 straipsnio 1 dalį, dėl suklydimo sudarytą sandorį teismas gali pripažinti negaliojančiu, jeigu nustatomos dvi sąlygos: pirma, turi būti konstatuotas suklydimo faktas, antra, turi būti nustatyta, kad suklydimas buvo esminis. Be to, tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu CK 1.90 straipsnio 1 dalyje nustatytu pagrindu, nepakanka konstatuoti, jog buvo iš esmės suklysta – teismas kiekvienu atveju turi patikrinti, ar nėra CK 1.90 straipsnyje nurodytų aplinkybių, dėl kurių sandoris neturėtų būti pripažintas negaliojančiu⁵¹. Aptariamasis testamentas negaliojimo pagrindas lietuviškoje teisinėje literatūroje beveik neanalizuojamas, nors LR CK 5.18 str. 1 d. teigiama, kad testamentą testatorius sudaro laisva valia be prievartos ir be suklydimo, analizuojant LR CK Penktosios knygos komentare pateiktą šio straipsnio išaiškinimą⁵², nuoroda į LR CK 1.90 str., kuriame aptariamasis sudaryto dėl suklydimo sandorio pripažinimas negaliojančiu, nepateikiama. Šioje LR CK komentaro dalyje kalbama tik apie testamentą, sudaryto prieš testatorių panaudojus prievartą, jam grasinant ar apgavus jį, taigi ir nukreipiama tik į atitinkamus LR CK straipsnius: 1.89 str., 1.91 str. ir 5.6 str. Tiesa, nors testamentas negaliojimo pagrindo dėl testatoriaus suklydimo išsamios analizės teisės doktrinoje rasti nepavyko, tačiau suklydimo kaip bendrojo sandorių negaliojimo pagrindo išaiškinimus galima surasti ir doktrinoje⁵³, ir teismų praktikoje⁵⁴.

Adaptuojant LR CK 1.90 str. 4 d. testamentui galima teigti, kad testatoriaus suklydimas testamentas galiojimui turi esminės reikšmės tik tada, kai buvo suklysta dėl pačios šio vienašalio sandorio esmės ar kitų esminių aplinkybių, jeigu normaliai atidus ir protingas

⁵⁰ UNIDROIT. International Institute for the Unification of Private Law. *Principles of International Commercial Contracts*. 1994, Rome, straipsnis 3.4

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *J. G. v. S. M.*, Nr. 3K-3-504/2008, kat. 21.4.2.6; 49

⁵² VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 24

⁵³ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 198-200

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. *Stanislavas Dombrovskis v. Antanas Baranauskas*, Nr. 3K-3-514/2005, kat. 21.4.2.6; 21.4.2.7; 63.1; 114.11

asmuo (lot. *bonus pater familias*), žinodamas tikrąjį reikalą padėti, panašioje situacijoje būtų pasielgęs kitaip, pavyzdžiui, testamentą nebūtų sudaręs arba būtų jį sudaręs iš esmės kitokiomis sąlygomis. Taigi, kaip minėta, norint testamentą pripažinti negaliojančiu remiantis LR CK 1.90 str. įtvirtintu pagrindu, būtina nustatyti, kad suklydimas buvo esminis. Lietuvos teismų praktikoje suklydimas laikomas esminiu, kai klystama dėl sandorio dalyko, objekto, šalių pagrindinių sąlygų ir panašiai, išskyrus suklydimą dėl motyvų, nes sandorį, taigi ir testamentą, paskatinę sudaryti motyvai reikšmės neturi ir į juos nėra atsižvelgiama sprendžiant sandorio galiojimo klausimą⁵⁵. Pažymėtina, kad suklydimas dėl testamentą sudarymo motyvų ne visur yra vertinamas vienodai, pavyzdžiui, Nyderlanduose testatoriui suklydus dėl testamentą sudarymo motyvų, testamentas galėtų būti pripažintas negaliojančiu, jeigu egzistuojęs tai patvirtinantys rašytiniai įrodymai arba jeigu iš testamentą teksto būtų aišku, kad testatorius testamentą būtų sudaręs kitoki, jeigu būtų žinojęs, jog klysta⁵⁶.

Vertinant, ar apskritai buvo suklysta, reikia atsižvelgti į galimai klydusio testatoriaus amžių, sveikatos būklę, išsimokslinimą, testamentą sudarymo aplinkybes bei kitas bylai svarbias aplinkybes⁵⁷, o siekiant išsiaiškinti, ar testatorius, sudarydamas testamentą, suklydo, taip, kad jo klaida galėtų daryti įtaką testamentą galiojimui, turėtų būti taikomas protingumo principas – vienas svarbiausių, esminių ne tik civilinės teisės, bet ir visų kitų teisės šakų principų. Protingumo principo prasmė bene aiškiausiai atskleista LR CK Pirmosios knygos komentare, kuriame teigiama, kad: „Protingumas yra bendrasis teisės principas, reikalaujantis, kad asmuo elgtųsi apdairiai, rūpestingai, atidžiai, teisingai ir sąžiningai. (...) Asmuo, kuris elgiasi neatidžiai, nerūpestingai, neapdairiai, nesąžiningai, neteisingai, piktnaudžiauja savo teisėmis ir t. t., elgiasi neprotingai, todėl jo teisės yra neginamos“⁵⁸. Taigi testamentas, sudarytas testatoriui padarius klaidą, pavyzdžiui, klaidingai galvojant, kad egzistuoja tam tikros aplinkybės arba kad jos atsiradus ateityje, nors ir būtų pripažintas turinčiu valios trūkumą todėl, kad testatoriui suklydus, jo valia buvo iškreipta ir ji nebeatitinka

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. *Pranas Ubys v. Elena Drungilienė*, Nr. 3K-3-919/2002, kat. 30.4

⁵⁶ VAN DER BURGHT, Gregor. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 4. Family and Succession Law. The Netherlands*. Kluwer Law International, 2002, p. 184

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *J. G. v. S. M.*, Nr. 3K-3-504/2008, kat. 21.4.2.6; 49

⁵⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 76

vidinės jo valios, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad toks testamentas negalios, juk palyginus testatoriaus veiksmus su „protingo žmogaus“ etalonu gali paaiškėti, kad testatorius suklydo dėl savo paties didelio neapdarumo. Tai, kad testatorius klydo dėl to, jog neišmanė vienos ar kitos srities teisinio reglamentavimo, pavyzdžiui, asmeninį testamentą surašė ne ranka, kaip to reikalauja LR CK 5.30 str. 1 d., o tekstą surašė kompiuterine technika, neturės įtakos ir toks testamentas nebus pripažįstamas galiojančiu, nes, be to, kad Lietuvos Respublikoje galioja tik paskelbti teisės aktai ir kiekvienas atidus, rūpestingas žmogus gali susižinoti pats, kokios teisės ir pareigos jo atžvilgiu įtvirtintos teisės aktuose, protingumo principas reikalauja, kad asmuo, abejojantis dėl savo atliekamo veiksmo teisinės reikšmės ir jo teisinių padarinių, prieš atlikdamas tą veiksma pasikonsultuotų su teisininku ar kreiptųsi pagalbos į kitus tą sritį išmanančius asmenis ar institucijas arba apskritai susilaikytų nuo abejotinių veiksmų atlikimo⁵⁹. Priešingu atveju laikoma, kad asmuo elgiasi neapdairiai, ir dėl to jam priskiriama galimų neigiamų padarinių rizika.

Kitų asmenų įtaka testamentu galiojimui: apgaulė, realus grasinimas, smurto panaudojimas

Jau minėta, kad LR CK yra įtvirtinta taisyklė, jog testatorius testamentą sudaro laisva valia. Tuo atveju, jeigu testamente įtvirtintiems testatoriaus sprendimams įtaką padarė kiti asmenys, toks testamentas nebus laikomas laisvos testatoriaus valios išraiška, priešingai – jis bus laikomas turinčiu valios trūkumą. Tiesa, tam, kad testamentas galiotų, netrukdo įprastinis suinteresuotų įpėdinių įkalbinėjimas ar prašymas sudaryti jiems palankų testamentą, nes tokios situacijos nėra laikomos prievarta⁶⁰, t. y. jos nepatenka į LR CK 1.91 str. reguliavimo sritį ir nėra laikomos apgaule ar grasinimu testatoriui, nes nelaikoma, kad suinteresuotų asmenų, kurie paprastai yra testatoriui artimi žmonės, įkalbinėjimas ar prašymas testatoriaus valią galėtų paveikti taip, kad jis nebesugebėtų testamente išreikšti tikrųjų savo ketinimų, juo labiau, kad situacija, kai asmenys tariasi dėl turto likimo testatoriaus mirties atveju, prašo, mėgina įtikinti testatorių sudaryti vienokį ar kitokį testamentą, yra dažna, ypač kai tai vyksta tarp artimų asmenų, ir neturėtų būti laikoma keliančia pavojų testatoriaus tikrosios valios

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *J. A. ir kt. v. O. N.*, Nr. 3K-3-1125/2003, kat. 57.1; 15.2.2.6

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.19 str. 1 d.

išraiškai. Bandyti įtikinti testatorių sudaryti atitinkamą testamentą galima bet kokiais būdais, išskyrus tokius, kurie galėtų būti laikomi grasinimu ar smurtu, tačiau kyla klausimas, ar tikrai visos situacijos, kurios nepatenka į grasinimo ar smurto apibrėžimą ir dėl to nedraudžiamos, turėtų būti laikomos nepakankamu pagrindu pripažinti testamentą negaliojančiu dėl valios trūkumo. Pavyzdžiui, kaip vertinti situaciją, kai testatoriui dovanojamos dovanos mainais į vienų ar kitų sąlygų įtraukimą į testamentą. Juk jeigu dovana priverčia testatorių sudarant testamentą atsižvelgti į dovanotojo reikalavimus, galima teigti, kad testatorius testamente išreiškia nebe tikrąją savo valią.

LR CK 1.91 str. įtvirtinti keli pagrindai, kuriems esant testamentas yra negaliojantis: tai atvejai, kai paprastai būsimasis naudos gavėjas testatorių apgauna, daro jam ekonominį spaudimą, smurtauja prieš jį ar jam grasina. Testamentas, esant išvardintiems pagrindams, laikomas negaliojančiu, nes jame nėra išreiškiama tikroji testatoriaus valia – ji arba atsiranda (apgaulės atveju), arba yra netinkamai išreiškiama (ekonominis spaudimas, smurto panaudojimas, realus grasinimas) dėl trečiųjų asmenų neteisėtai daromos įtakos. LR CK straipsnyje, kuriame įtvirtintas sandorio pripažinimas negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, paaiškinta, ką reiškia kai kurios iš šių sąvokų, nes nepakanka bet kokio pagrasinimo ar, pavyzdžiui, menkų, reikšmės neturinčių aplinkybių neatskleidimo, kad testamentas būtų pripažintas negaliojančiu, kitaip toks reglamentavimas neatitiktų bendrųjų teisės principų, ypač proporcingumo.

Kaip minėta, tam, kad testamentas būtų pripažintas negaliojančiu remiantis LR CK 1.91 str., nepakanka bet kokio grasinimo – jis turi būti realus, t. y., grasinama turi būti taip, kad testatorius susidarytų pagrįstą nuomonę, jog jam, jo tėvams, vaikams, seneliams, vaikaičiams, sutuoktiniui, arba kitiems artimiems giminaičiams, jų turtui ar, netgi, reputacijai iš tikrųjų gresia pavojus ir kad jiems bus padaryta žalos, jeigu grasinančiojo nurodymai nebus vykdomi, ir būtent dėl šios priežasties testatorius sutinka su grasinančiojo keliamais reikalavimais. Dėl testamento pripažinimo negaliojančiu dėl grasinimo nekyla abejonių, kai grasinama atlikti neteisėtus veiksmus (pavyzdžiui, sumušti, sunaikinti turtą ir pan.), tačiau, kaip teisingai pastebima LR CK 1.91 str. komentare, testamentas bus pripažintas turintis valios trūkumą ir dėl to negalios net ir tais atvejais, kai grasinama atlikti teisėtus veiksmus (pavyzdžiui, kreiptis į atitinkamas institucijas ir pranešti apie padarytą sunkų nusikaltimą ir pan.), nes nesvarbu, kokias metodais daromas spaudimas testatoriui, šiuo atveju svarbiausia

apsaugoti testatoriaus valią, nes akivaizdu, jog net jei grasinama atlikti veiksmus, kurie yra teisėti, ir būtent dėl to testatoriui sudarius vienokį ar kitokį testamentą, jame nėra išreiškiama tikroji testatoriaus valia, kuri atsispindėtų testamente, jei grasinama nebūtų – svarbiausia nustatyti, kad testatoriaus testamente išreikštą valią nulėmė būtent grasinimas.

Tam, kad grasinimas būtų pripažintas realiu, reikia atsižvelgti į daugelį aplinkybių: pirmiausia reikia nustatyti, ar asmuo, kuris grasina, objektyviai gali įvykdyti savo ketinimus, taip pat būtina išanalizuoti galimus grasinimo padarius, t. y. ar įmanoma, kad būtų padaryta reali žala (pavyzdžiui, vargu ar būtų galima pripažinti grasinimą realiu, jeigu grasinantysis teigia viešai išplatinsiąs informaciją, kuri jau ir taip yra visiems prieinama). Sprendžiant, ar grasinimas yra realus, taip pat reikia atsižvelgti ir į asmens, kuriam grasinama, amžių, finansinę bei ekonominę būklę, lytį, veiksmų pobūdį, galimybę išvengti neigiamų padarinių pasinaudojus teisėtomis priemonėmis bei į kitas reikšmingas aplinkybes.

Vienas iš realaus grasinimo būdų yra ekonominis spaudimas, kuris nagrinėjamame straipsnyje išskirtas kaip atskiras testamentu pripažinimo negaliojančiu dėl trečiųjų asmenų neigiamos įtakos pagrindas. LR CK įtvirtinta, jog realiu grasinimu taip pat laikoma kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens grasinimas panaudoti ekonominio spaudimo priemonės ekonomiškai silpnesnę ar iš esmės ekonomiškai priklausomą sandorio šalį priversti, kad ši sudarytų jai ypač ekonomiškai nenaudingą sandorį⁶¹. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje iš nagrinėtų bylų yra pasakęs, kad ekonominiu spaudimu neturi būti laikomas kreipimasis į teismą, siekiant įgyvendinti savo teises⁶². Vertinant, ar testamentą galima pripažinti negaliojančiu šiuo pagrindu, būtina nustatyti, ar testatorius, tuo atveju, jeigu ekonominis spaudimas prieš jį nebūtų buvęs panaudotas, būtų sudaręs kitokį testamentą. Kadangi ekonominis spaudimas yra vienas iš grasinimo būdų, svarbu atsižvelgti ir į kitus, jau aptartus kriterijus, kuriais remiantis būtų sprendžiamas testamentu negaliojimo dėl realaus grasinimo klausimas (pavyzdžiui, ar ekonominis spaudimas yra realus, kokius padarinius jis galėtų sukelti ir pan.).

Testamentas negalioja ir tuo atveju, kai jis sudarytas testatorių apgavus, nes tokiu atveju, testamentas yra ne testatoriaus valios išraiška, o trečiojo asmens nesąžiningų veiksmų

⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.91 str. 4 d.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 19 d. nutartis c. b. AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno energija“, Nr. 3K-7-378/2005, kat. 21.4.2.7; 36.1; 40.3; 44.5.1; 45.5; 121.19.4

rezultatas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje apgaule pripažįsta tik tokius tyčinius kitos šalies veiksmus, kurie turėjo lemiamos įtakos šalies (šiuo atveju testatoriaus) valios susiformavimui⁶³. Taigi, siekiant, kad testamentas būtų pripažįstamas negaliojančiu dėl apgaulės, testatorius kito asmens turi būti suklaidintas dėl aplinkybių, laikomų esminėmis, taip pat būtent dėl šio suklaidinio testatorius buvo paskatintas sudaryti ne tokį testamentą, kokį būtų sudaręs nesant apgaulės turinį sudarančių veiksnių. Aptariamam atveju, labai svarbi ir klaidinančiojo tyčia, nes naudodamas apgaule šis asmuo privalo veikti sąmoningai. Pažymėtina, kad apgaulė gali pasireikšti ne tik neegzistuojančių faktų ar aplinkybių atskleidimu testatoriui ar jų iškraipymu, bet taip pat ir tylėjimu, t. y. aplinkybių, kurias žinodamas testatorius nebūtų sudaręs atitinkamo testamento, nuslėpimu, jeigu, vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės turėjo būti atskleistos⁶⁴, taigi apgaulė gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu⁶⁵.

Verta pažymėti, kad sprendžiant dėl testamento negaliojimo dėl apgaulės, būtina įvertinti ir patį testatorių, ypač tai, ar jis dėl savo amžiaus, sveikatos būklės, išsimokslinimo, laiko, praėjusio po apgaulės panaudojimo prieš jį, tikrai neturėjo galimybių suvokti, jog buvo apgautas, ir pakeisti testamentą.

Aptariant testamentą, sudarytą dėl apgaulės, negaliojimą, verta paminėti, kad testamentas bus pripažintas negaliojančiu, remiantis šiuo pagrindu, net ir tais atvejais, kai testatorius buvo apgautas dėl testamento sudarymo motyvų. Tuo apgaulė skiriasi nuo testatoriaus suklydimo, nes, kaip minėta, testatoriui suklydus dėl testamento sudarymo motyvų, testamentas negaliojančiu pripažintas nebus. Apgaulės išskirtinumas šiuo atžvilgiu geriausiai atskleistas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kuris yra pasakęs, kad: „Apgaulės, t.y. asmens, veikiančio apgaulės įtakoje valios defekto priklausomybė nuo kitų civilinių teisinių santykių dalyvių elgesio, pobūdis, lyginant ją su suklydimu, už kurį atsakingas pats suklydęs asmuo, sąlygoja didesnę apgaulės įtakoje veikusių asmenų interesų gynybos laipsnį. Todėl skirtingai nuo suklydimo dėl sandorio sudarymo motyvų, sandorio šalies apgaulė dėl

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *J. A. ir kt. v. O. N.*, Nr. 3K-3-1125/2003, kat. 57.1; 15.2.2.6

⁶⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.91 str. 5 d.

⁶⁵ Analogiška nuostata pateikiama ir UNIDROIT parengtame Tarptautinių komercinių sutarčių principų rinkinyje, 3.8 straipsnyje

aplinkybių, esančių sandorio sudarymo motyvu, gali būti pagrindu pripažinti sandorį negaliojančiu⁶⁶.

Dar vienas pagrindas, dėl kurio testamentas pripažįstamas negaliojančiu dėl valios trūkumo, yra smurto panaudojimas. Smurtas – tai tiesioginis fizinis arba psichinis poveikis asmeniui, kuriuo siekiama priversti jį atlikti tam tikrus veiksmus – šiuo atveju, sudaryti vienokį ar kitokį testamentą. Smurtavimas – labai plati sąvoka, kuri gali apimti ir grasinimą (pavyzdžiui, psichiniu smurtu pripažįstamas grasinimas nužudyti), bet gali pasireikšti ir mušimu, kankinimu ar laisvės suvaržymu⁶⁷. LR CK 1.91 str. komentare⁶⁸ išskiriami šie smurtą apibūdinantys požymiai, leidžiantys spresti, kad būtent smurtas nulėmė testamentą sudarymą: smurtas turi būti žymus ir realus. Ar prieš testatorių naudotas smurtas atitinka minėtus požymius, galima nustatyti įvertinus testatoriaus bei smurtą naudojusio asmens amžių, lytį, fizinę bei psichologinę būklę ir pan. Pažymėtina, kad kaip ir apgaulės, realaus grasinimo ar ekonominio spaudimo atvejais, smurtauti gali nebūtinai tas asmuo, kuris gautų naudos iš pagal reikalavimus sudaryto testamentą, nes tam, kad testamentas būtų pripažintas negaliojančiu vienu iš šių pagrindų, turi būti nustatyta, jog asmuo, kuris turėjo ar būtų turėjęs iš to naudos, žinojo arba turėjo žinoti apie minėtus veiksmus, kuriais buvo paveikta testatoriaus valia.

Kalbant apie testamentą sudarytą dėl apgaulės, realaus grasinimo ar panaudojus smurtą verta pažymėti, kad testamentas neturėtų būti pripažintas negaliojančiu dėl šių veiksmų įtakos, jeigu testatorius suvokęs, kad buvo apgautas, arba praėjus kuriam laikui po grasinimo ar smurto panaudojimo turėjo pakankamai laiko ir realios galimybės pakeisti testamentą, kuriame dėl minėtų priežasčių nebuvo išreikšta testatoriaus valia.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nagrinėtų bylų yra pažymėjęs, kad testatoriaus valia kaip reiškinys yra labai sudėtinga ir individuali, ją gali sąlygoti, suformuoti ir netgi nulemti įvairiausi testatoriaus fizinės ir emocinės būsenos aspektai⁶⁹. Taigi apibendrinant šią darbo dalį galima pridurti, kad labai svarbu, jog teisinis reguliavimas būtų

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. *Elena Kaciucevičienė v. Jonas Kaciucevičius*, Nr. 3K-3-851/2001, kat. 15.2.2.6; 15.2.2.7

⁶⁷ BRAZDEIKIS, Aurimas in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 360

⁶⁸ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 204

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 24 d. nutartis c. b. G. M. B. ir kt. v. J. M., Nr. 3K-3-473/2007, kat. 34.4.10

nukreiptas į tikrosios testatoriaus valios apsaugą, nes testamentas turi būti testatoriaus valios išraiška. Tačiau testatorius neturi visišką laisvės rinktis, kas gali būti įrašyta į testamentą, nes įstatymas nustato tam tikrus ribojimus testamentu turiniui, kurie aptariami kitame darbo skyriuje.

Testamento turiniui keliami reikalavimai

Trečioji testamentu galiojimo sąlyga, kuri bus aptariama šiame darbe, yra reikalavimas, kad testamentu turinys atitiktų jam keliamus reikalavimus. LR CK Penktojoje knygoje, reglamentuojančioje paveldėjimo teisinius santykius, įtvirtinti tokie reikalavimai testamentu turiniui: turinio teisėtumas ir suprantamumas⁷⁰.

Testamentu turinys

LR CK skyriuje, kuriame reglamentuojamas paveldėjimas pagal testamentu, įtvirtinta, kad testatorius gali įtraukti į savo sudaromą testamentu. Jau aptartas testamentu laisvės principas suteikia testatoriui teisę pasirinkti, kam jis savo turtu ar turto dalį norėtų palikti, o testatoriaus laisvė pasirinkti įpėdinį pagal įstatymu neturėtų būti varžoma. Įpėdiniais pagal testamentu gali būti fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, taip pat kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties; testamentu įvardinti dar nepradėti asmenys (pažymėtina, kad asmuo tapti įpėdiniu gali tik gimęs), juridiniai asmenys, kurie yra palikėjo mirties momentu arba steigiami vykdam palikėjo testamentu išreikštą valią (paprastai tai testamentu nurodytas visuomenei naudingas tikslas, kuris turi būti teisėtas ir įvykdomas (pavyzdžiui, moksliniai tyrimai, švietimas) arba labdara, kuriam pasiekti testatorius įpareigoja vieną iš įpėdinių arba testamentu vykdytoją steigti juridinį asmenį, kuris taip pat laikomas įpėdiniu). Įpėdiniais pagal testamentu taip pat gali būti valstybė ar savivaldybės. Testamentinių įpėdinių sąrašas, pateiktas LR CK, yra gerokai ilgesnis negu asmenų, galinčių paveldėti pagal įstatymu, taigi testamentiniu paveldėtoju gali būti ir asmuo, turintis teisę būti įstatyminiu paveldėtoju, ir bet kuris kitas asmuo, jeigu jis nėra minimas LR CK straipsnyje, kuriame galima rasti asmenų, neturinčių teisės paveldėti, sąrašą⁷¹. Verta pažymėti, jog testatorius ne tik turi teisę palikti savo turtu labai plačiam asmenų ratui, jis taip pat gali testamentu atimti paveldėjimo teisę iš vieno, kelių ar netgi visų įpėdinių. Testatorius testamentu taip pat gali paskirti testamentu vykdytoją.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.16 str. 1 d. 3 p.

⁷¹ *Ibid.* 5.6 str.

Kaip mitėta, palikėjas nebūtinai turi palikti visą turtą vienam įpėdiniui, jis gali paskirstyti turtą įvairiomis dalimis keletui asmenų – įpėdinių skaičius nėra ribojamas, tačiau, jeigu testatorius testamente nenurodo, kokią turto dalį jis palieka kiekvienam iš įpėdinių, tuomet turtas tarp jų dalinamas lygiomis dalimis. LR CK aptariamose situacijose, kai palikto turto nepakanka tam, kad jis būtų išdalintas įpėdiniams tokiomis dalimis, kokios nurodytos testamente, taip pat aptarti atvejai, kai palikto turto yra daugiau nei testatorius nurodė testamente. Pirmuoju atveju, kai turtas testamente paskirstytas taip, kad visos dalys, paimitos kartu, viršija viso turto dydį, kiekvieno paveldėtojo dalis yra atitinkamai sumažinama, o antruoju atveju, paveldimos turto dalys proporcingai didinamos arba likęs turtas paveldimas pagal įstatymą.

Testamento sudarymas yra vienašalis sandoris, todėl jis negali įpareigoti įpėdinio ir šis pats turi nuspręsti dėl palikimo priėmimo, taigi gali jo ir atsakyti. Testamentas gali neatitekti testatoriaus pasirinktam įpėdiniui ir tuo atveju, jeigu įpėdinis mirtų anksčiau negu atsirastų palikimas. Siekiant užtikrinti testamentą laisvės principo įgyvendinimą tokiais atvejais, LR CK leidžia testatoriui paskirti antrinį įpėdinį, kuris paveldėtų turtą pirmojo įpėdinio mirties ar palikimo atsisakymo atveju. Kadangi antrinių įpėdinių paskyrimo eilė LR CK yra neribojama, antriniam įpėdiniui galima paskirti kitus įpėdinius. Jeigu testatorius savo testamente nustato kitaip, kitam įpėdiniui pereina visos pirminio įpėdinio teisės ir pareigos. Teisinėje doktrinoje teigiama, kad antrinio įpėdinio teisė paveldėti nėra išvestinė iš pirminio įpėdinio pagal įstatymą teisės paveldėti, nes „ji yra savarankiška teisė ir priklauso nuo testatoriaus valios bei įstatyme nurodytų juridinių faktų buvimo“⁷².

Tačiau testamentą laisvės principas nėra absoliutus, ir įrodo LR CK 5.20 str. įtvirtintas vienas iš šios laisvės ribojimų – tai teisė į privalomąją palikimo dalį, kuria siekiama užtikrinti asmenų, kuriems palikėjo mirties dieną yra reikalingas išlaikymas, interesus ir kuri skiriama nepaisant testamentą turinio. Asmenų, kuriems gali būti skirta privalomoji testamentą dalis, sąrašas yra baigtinis ir jis pateiktas LR CK 5.20 str. – tai palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (itėviai). Šiame straipsnyje nustatyta ir turto dalis, kurią jie gali gauti: šie asmenys paveldi pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldinti pagal įstatymą (privalomoji dalis), jeigu testamentu neskirta daugiau. Išvardintiems

⁷² PETRAUSKIENĖ, Daina. *Civilinė teisė. Bendroji dalis II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 186

asmenims teisė į privalomąją turto dalį išsaugoma net ir tais atvejais, kai testatorius pasinaudoja savo teise atimti paveldėjimo teisę iš asmenų, kuriems jis dėl vienokių ar kitokių priežasčių savo sukaupto turto palikti nenori. Taigi akivaizdu, kad tokia taisyklė pažeidžia testatoriaus teisę disponuoti turtu savo nuožiūra, tačiau tenka pripažinti šio ribojimo pagrįstumą dėl visuomenei teikiamos naudos: pirmiausia, būtina pažymėti, kad privalomoji testamentą dalis skiriama asmenims, kuriems iš tikrųjų reikalingas išlaikymas: tai gali būti asmenys, kurie dėl savo amžiaus, ligos, ilgalaikės bedarbiystės neturi pakankamai lėšų, kad galėtų tenkinti būtiniausius poreikius, todėl, LR CK įtvirtinus privalomosios palikimo dalies taisyklę, bandyta spręsti jautriausių socialinių sluoksnių problemas, mažinti socialinę atskirtį. Tačiau valstybė, perkeldama dalį savo naštos rūpintis asmenimis, kurie to negali padaryti patys, testatoriui, gali pagrįsti tai moraline testatoriaus pareiga, nes nereikia pamiršti, kad privalomoji testamentą dalis skiriama ne bet kokiems paramos reikalingiems asmenims, o testatoriui pagal giminystės ryšius artimiausiems žmonėms, todėl net jeigu testatoriaus santykiai su šiais asmenimis dėl kažkokių priežasčių buvo prasti, LR CK esanti aptariamoji nuostata tarsi įtvirtina moralinę pareigą jais pasirūpinti, juk pareiga tėvams rūpintis savo vaikais, o vaikams – savo tėvais senatvėje, įtvirtinta net ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁷³. Tačiau reglamentavimas, verčiantis besąlygiškai vykdyti minėtas pareigas, prieštarautų teisingumo principui, todėl teisė į privalomąją testamentą dalį nėra absoliuti, nors jos apribojimai LR CK straipsnyje, kuriame ši teisė yra įtvirtinta, tiesiogiai ir nėra nurodyti. LR CK 5.20 str. 1 d. reglamentuojamos teisės į privalomąją testamentą dalį dydis siejamas su turo dyžiu, kurį konkretus asmuo paveldėtų pagal įstatymą nesant testamentą, todėl manytina, kad teisė į privalomąją testamentą dalį turinčius asmenis galima prilyginti įstatyminiams paveldėtojams, nes, nors kai kuriais atvejais jie bus laikomi testamentiniais paveldėtojais, jei testatorius įtrauks juos į testamentą paskirdamas jiems dalį turto, tačiau gali būti, kad jie testamente kaip įpėdiniai nebus minimi, taigi tokiais atvejais, jie neturėtų įpėdinio statuso, kuris yra būtinas, siekiant turėti galimybę prireikus jiems pritaikyti LR CK įtvirtintus paveldėjimo teisės apribojimus. Šitaip galima išspręsti teisingumo principo įgyvendinimo problemą, nes privalomosios testamentą dalies atveju netaikant, pavyzdžiui,

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014. 38 str.

LR CK 5.6 str. nuostatų, įtvirtinančių atvejus, kai asmenys neturi teisės paveldėti, minėtas principas būtų paminamas.

Kitas testamentinio turinio elementas – testamentinė išskirtinė – tai prievolė, įtvirtinta vieno ar kelių asmenų, vadinamų išskirtinės gavėjais⁷⁴, naudai, kurią testatorius gali įpareigoti įvykdyti testamentinį paveldėtoją. Tai dar vienas ribojimas, susijęs su paveldėjimu pagal testamentą, tik šį kartą jį nustato pats testatorius ir jis riboja asmenį, kuris priima palikimą, nes niekas negali priimti palikimo nepriimdamas prievolės įvykdyti testamentinę išskirtinę. Manytina, kad testamentinė išskirtinė turėtų būti laikoma ne paveldėjimo teisės elementu, bet priskiriama prievolių teisei, nes, nors ji ir atsiranda testamentu pagrindu, tačiau vykdoma ji remiantis prievolių teisės normomis: įpėdinis, sutikęs priimti palikimą, tampa skolininku, nes priimdamas palikimą jis kartu įsipareigoja įvykdyti prievolę testamentinės išskirtinės gavėjui, kuris tampa įpėdinio kreditoriumi, taigi tarp jų susiklosto prievoliniai teisiniai santykiai ir prievolės nevykdymo atveju testamentinės išskirtinės gavėjai įgyja teisę reikalauti prievolės įvykdymo. LR CK 5.23 str. 2 d. įtvirtinta, kad testatoriaus įpareigotas įpėdinis turi įvykdyti testamentinę išskirtinę neviršydamas savo paveldimo turto vertės, patenkinus palikėjo kreditorių reikalavimus. Taigi testamentinės išskirtinės gavėjo reikalavimai yra vykdomi trečiąja eile, pirmiausia išskiriant privalomąją palikimo dalį bei atsiskaičius su palikėjo kreditoriais. Minėto straipsnio trečiojoje dalyje įtvirtinta situacija, kai įpėdinis pagal testamentą, kuriam nustatyta pareiga įvykdyti testamentinę išskirtinę, turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Kadangi testatorius neturi teisės sumažinti privalomosios palikimo dalies, įpėdinis, aptariamam atveju, testamentinę išskirtinę vykdo neviršydamas savo paveldimo turto vertės, kuri yra didesnė už jo privalomąją dalį. Tais atvejais, kai testatorius testamente nenurodo testamentinės išskirtinės vykdytojo, testamentinė išskirtinė išskiriama iš paveldimo turto, o įpėdinių paveldimo turto dalys gali būti nustatomos tik atlikus šį veiksma. LR CK 5.23 str. 6 d. teigiama, kad testamentinė išskirtinė netenka galios, jeigu jos gavėjas miršta prieš atsirandant palikimui.

Testamentinę išskirtinę būtina atskirti nuo testamentinio sąlygos, kuri reglamentuojama LR CK 5.36 str. Šiame straipsnyje testatoriui suteikiama teisė testamente nustatyti sąlygą ar sąlygas, kurias turi įvykdyti įpėdinis arba testamentinės išskirtinės gavėjas, priklausomai nuo

⁷⁴ Išskirtinės gavėjais gali būti tiek įpėdiniai pagal įstatymą, tiek kiti asmenys – nesvarbu, veiksnūs ar neveiksnūs; testamentinės išskirtinės gavėjais negali būti asmenys, nurodyti LR CK 5.6 str.

to, kuriam iš jų sąlyga bus skirta. Preziumuojama, kad sutikdamas priimti palikimą ar testamentinę išskirtinę, asmuo sutinka priimti ir testamente nustatytą sąlygą. Kaip ir testamentinės išskirtinės atveju, jeigu asmuo priimtos sąlygos nevykdo, suinteresuoti asmenys turi teisę reikalauti jos įvykdymo. Tuo atveju, kai testamento sąlyga yra nustatyta kaip sąlyga testamentui priimti, įpėdinis, kartu su pareiškimu apie palikimo priėmimą notarui nepateikęs įrodymų apie sąlygos įvykdymą, priimti palikimą neturi teisės. Analizuojamai temai svarbu, kad negalioja neteisėtos sąlygos ir sąlygos, prieštaraujančios visuomenės papročiams ar pažeidžiančios geros moralės reikalavimus. Taigi testamento sąlygos turiniui keliami analogiški reikalavimai kaip ir paties testamento turiniui, nors vartojami terminai ir skiriasi. Sąvoka „neteisėtos sąlygos“ turėtų būti suprantama kaip sąlygos, prieštaraujančioms imperatyvioms įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintoms normoms, nes tik teisės aktais galima nustatyti, kas yra teisėta ir kas neteisėta. Sąvokas „prieštaravimas visuomenės papročiams“ ir „geros moralės pažeidimas“ verta analizuoti remiantis LR CK 1.81 str., kuriame reglamentuojamas viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančio sandorio negaliojimas, nes šias sąvokas šiame kontekste galima laikyti analogiškomis. Tokią nuomonę galima sutikti ir teisės doktrinoje⁷⁵.

Kaip minėta, testamentinės išskirtinės vykdymas nėra siejamas su paveldėjimo teise, nes, priešingai negu testamento sąlygos atveju, paveldėjimui įtakos neturi tai, ar įpėdinis testamentinę išskirtinę iš tikrųjų vykdys. Tačiau, sprendžiant iš Romutės Sipavičienės straipsnio⁷⁶, praktikoje testatoriams ne visada pavyksta testamentinę išskirtinę atskirti nuo testamento sąlygos, todėl testatoriui kilus abejonėms dėl to, ar įpėdinis įvykdys testatoriaus nustatomą prievolę, vertėtų apsvarstyti galimybę šią prievolę numatyti kaip testamento sąlygą. Bet toks sprendimas ne visada gali padėti išspręsti susidariusią problemą, nes LR CK straipsnis, reglamentuojantis testatoriaus teisę nustatyti testamento sąlygą, nepateikia sąlygos apibrėžimo ar apribojimų sąlygų turiniui, išskyrus minėtus apribojimus nustatyti neteisėtas sąlygas. Kyla klausimas, ar gali testatorius nustatyti testamento sąlygą, kurios įvykdymas tęstųsi ilgą laiką, pavyzdžiui, LR CK 5.25 str. 5 d. minimas pavyzdys dėl išlaikymo skyrimo besimokančiam asmeniui – jeigu testatorius išlaikymo skyrimą nustatytų ne kaip

⁷⁵ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 44

⁷⁶ SIPAVIČIENĖ, Romutė. Testamentas – ar visada aišku ir nedviprasmiška? *Notariatas*. 2007, Nr. 3, p. 46

testamentinę išskirtinę, o kaip testamentą sąlygą (pažymėtina, kad LR CK toks draudimas nėra numatytas, todėl, tai padaryti turėtų būti leidžiama), išlaikymas tokiu atveju, pritaikius įstatymo analogiją, galėtų būti skiriamas iki asmeniui sueis 24 metai, taigi testamentą sąlygos įvykdymas tęsusi labai ilgą laiką. Šiuo ir kitais panašiais atvejais, kai ilgą laiką besitęsiantis testamentą sąlygos vykdymas tokiam pačiam laikotarpiui nukelia paveldėjimą, tampa neaišku, kas per tą laiką gali ir turi būti daroma su testatoriaus paliktu turtu. Tokia sąlyga gali priversti įpėdinį atsisakyti priimti palikimą, taigi testatoriaus tikslai nebus pasiekti. Dėl šių priežasčių verta pritarti minėto straipsnio autorės išreiktai nuomonei, kad siekiant išvengti tokių situacijų, kurios nepalankios nei vienai šaliai, notaras, tvirtindamas testamentus, kuriuose numatyta testamentinė išskirtinė, turėtų įsitikinti, ar testatorius testamentinės išskirtinės nesupranta kaip sąlygos palikimui paveldėti ir ar tokiu būdu nesuklydo testamentu įtvirtindamas savo valią⁷⁷.

Aptariant testamentą turiniui keliamus reikalavimus svarbu išsiaiškinti, ką testatorius turi teisę įrašyti į testamentą, tačiau dar svarbiau išanalizuoti, ko testamentu būti negali, nes testamentas, kurio turinys yra nesuprantamas arba prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, negalioja.

Testamento turinio suprantamumas

Nesuprantamu laikomas testamentas, kurio turinio neįmanoma suprasti. Taip nutikti gali dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, neįmanoma įskaityti testatoriaus ranka surašyto testamentą turinio arba testatorius savo turtą palieka asmenims, kurie niekam nėra žinomi ir neįmanoma juos nustatyti. Nesuprantamu bus laikomas ir toks testamentas, kurio esminės dalys prieštarauja viena kitai ir kartu viena kitą panaikina⁷⁸. Tačiau susidūrus su nesuprantamu testamentu nebūtinai reiškia, kad jis bus pripažintas negaliojančiu – tokiu atveju suinteresuoti asmenys turi teisę kreiptis į teismą ir prašyti išaiškinti jiems nesuprantamą testamentą. Tiesa, kaip savo praktikoje yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vieno iš testamentinių įpėdinių [ar kitų suinteresuotų asmenų] pareikštos abejonės dėl testamentą teksto aiškumo savaime nedaro testamentą nesuprantamo ir kitiems

⁷⁷ SIPAVIČIENĖ, Romutė. Testamentas – ar visada aišku ir nedviprasmiška? *Notariatas*. 2007, Nr. 3, p. 46

⁷⁸ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 25

asmenims. Kita vertus, netgi ir iš pirmo žvilgsnio aiškų sandorio tekstą, siekiant pašalinti nuomonių skirtumus, gali tekti aiškinti⁷⁹. Taigi turi būti siekiama, kad testamentas būtų suprantamas visiems, nes gerbiant testatoriaus atminimą, o kartu ir jo paskutinę valią, ji turi būti vykdoma, o tai padaryti įmanoma tik išsiaiškinus, kokia yra toji paskutinė testatoriaus valia. Todėl testamento pripažinimas negaliojančiu dėl jo nesuprantamumo yra kraštutinė priemonė, kurios imamasi tik tada, kai išnaudotos visos kitos priemonės, galėję padėti išsiaiškinti nesuprantamas testamento dalis, ir tik todėl, kad nepripažinus testamento negaliojančiu aptariamam pagrindui, beliktų tik spėti, kokius nurodymus testatorius dėl savo turto siekė įtvirtinti ginčytiname testamente, o tai sukeltų per didelę riziką dėl tikrosios testatoriaus valios iškreipymo neteisingai interpretuojant tokio testamento nuostatas bei atsirastų didesnė tikimybė, kad tuo pasinaudos nesąžiningi asmenys, siekiantys jiems palankaus testamento aiškinimo, todėl tai yra nepriimtina teisinėje sistemoje, kurioje tikroji testatoriaus valia yra gerbiama ir reglamentavimas nukreiptas į jos apsaugą. Siekiant išvengti neigiamų padarinių, kai testamentas yra nesuprantamas, jis turi būti aiškinamas remiantis sandorių aiškinimo taisyklėmis, kurios įtvirtintos LR CK 6.193 str., pabrėžiant šio straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintos taisyklės, kad pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji testatoriaus ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu teksto aiškinimu, svarbą. Taip pat būtina vadovautis LR CK 1.5 str. apibrėžtais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais⁸⁰. Pažymėtina, kad aiškinant testamento nuostatas galima remtis LR CK 6.193 str. dėl LR CK 1.63 str. 5 d. įtvirtintos taisyklės, kuri vienašaliams sandoriams leidžia taikyti prievoles ir sutartis reglamentuojančias teisės normas tiek, kiek tai neprieštarauja įstatymams ir vienašalio sandorio esmei.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 24 d. nutartis c. b. G. M. B. ir kt. v. J. M., Nr. 3K-3-473/2007, kat. 34.4.10

⁸⁰ *Ibid.*

Testamento turinio tesėtumas

LR CK įtvirtinta taisyklė, kad imperatyvioms įstatymo normoms ir viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja⁸¹. Esant šioms aplinkybėms testamentu turinys bus laikomas neteisėtu ir toks testamentas bus niekinis. Tačiau gali būti ir tokių atvejų, kai neteisėtas yra ne visas testamentas, o tik tam tikra jo dalis, tuomet reikia remtis LR CK 1.96 str. įtvirtinta taisykle, jog sandorio dalies negaliojimas nedaro negaliojančiomis kitų jo dalių, ir kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, kokią testamentu dalį sudaro jame esančios neteisėtos sąlygos: jeigu esminė testamentu dalis prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, tokiu atveju visas testamentas yra niekinis ir negalioja, tačiau, jeigu neteisėtos yra tik tam tikros neesminės testamentu dalys, negaliojančiomis pripažįstamos tik jos, o visos kitos dalys lieka galioti. Pažymėtina, kad ši taisyklė galioja ir testamentu dalims, kurios yra nesuprantamos, t. y., testamentas nelaikomas negaliojančiu, jei negalima suprasti tik tam tikrų jo dalių, kurios nėra esminės.

Kaip ir kiti teisės principai, testamentu laisvės principas nėra absoliutus ir pirmiausiai jis yra ribojamas draudimu testatoriui testamente įtvirtinti nuostatas, prieštaraujančias imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei. Šis ribojimas yra visiškai pateisinamas, nes, jeigu nebūtų draudimo nepaisyti imperatyvių įstatymo normų arba būtų leidžiama neatsižvelgti į viešosios tvarkos reikalavimus, kiltų didžiulė grėsmė visuomeninei santvarkai, teisinei sistemai ar net valstybės, tokios, kokią ją suprantame, funkcionavimui, būtų pažeidžiami teisėti kitų asmenų interesai. Visa mūsų teisinė sistema yra nukreipta, pirmiausiai, į išvardintų gėrybių apsaugą, todėl neturėtų kilti abejonių dėl testamentu laisvės principo ribojimo šiais pagrindais, juo labiau, kad, pavyzdžiui, reikalavimas, jog sandoris neprieštarautų imperatyvioms teisės normoms, egzistuoja ir tarptautinėje teisėje (pavyzdžiui, šis reikalavimas įtvirtintas UNIDROIT parengtame Tarptautinių komercinių sutarčių principų rinkinyje⁸²). Tačiau tam, kad testamentą ar jo dalį būtų galima laikyti niekiniu dėl to, kad jis (ar jo dalis) prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms – t. y. vienareikšmiškai įstatyme

⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.80 str. 1 d.

⁸² UNIDROIT. International Institute for the Unification of Private Law. *Principles of International Commercial Contracts*. 1994, Rome, straipsnis 1.4

įtvirtintoms nuostatomis, kuriomis siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką⁸³, nepakanka nustatyti tik patį faktą, kad buvo pažeistas bet koks įstatyme įtvirtintas draudimas. Tokiu atveju būtina išsiaiškinti, ar teisės normomis, kurios pažeistos surašant testamentą, siekiama apsaugoti pakankamos visuomenės dalies interesus, t. y. ar pažeista teisės norma ginamas interesas yra pakankamai svarbus, kad dėl jo būtų verta kištis į privačius santykius ir taikyti testamentą laisvės principo išimtį. Tokią pačią nuomonę galima sutikti ir teismų praktikoje: „Sprendžiant dėl sandorio negaliojimo aptariamuoju pagrindu [dėl prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms], būtina nustatyti, ar yra atitinkamas visuomenės interesas, kuris reikalautų įsikišti į šalių privačius santykius, t. y. ar yra pakankamas pagrindas teigti, kad pamatinis visuomenės interesas reikalauja visuotinai pripažinti tokius sandorius negaliojančiais, nesiejant jo su konkrečiomis šalimis ar konkrečia situacija“⁸⁴.

Tam, kad būtų aiškiau, kokių sąlygų negalima įrašyti į testamentą siekiant, kad jis nebūtų laikomas niekiniu dėl prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, būtina išsiaiškinti, ką reiškia šios sąvokos. Minėta, kad testamentas bus laikomas prieštaraujančiu imperatyvioms įstatymo normoms, jeigu jis neatitiks vienareikšmiškai įstatyme įtvirtintų nuostatų, kuriomis siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus bei viešąją tvarką. Imperatyviomis laikomos teisės normos, kurios teisinių santykių dalyviams yra privalomos ir kurių jie nei savo susitarimu, nei kaip nors kitaip negali pakeisti. Paprasčiausia šias teisės normas atpažinti, kai jos išreiškia aiškius draudimus (pavyzdžiui, teisės normoje vartojami žodžiai: „draudžiama“, „negalima“, „neturi teisės“ ir pan.) tačiau imperatyvai gali būti išreikšiami ir kitaip (pavyzdžiui, LR CK 6.394 str. 2 d., LR CK 6.452 str. 3 d.). Verta paminėti ir tai, kad LR CK įtvirtintą sąvoką „imperatyvi įstatymo norma“ neturėtų būti suprantama labai siaurai, nes testamentą turinys negali prieštarauti ne tik įstatymuose įtvirtintiems imperatyvams, bet ir kituose teisės aktuose įtvirtintoms privalomoms taisyklėms, todėl, kad Vyriausybės, ministerijų ar kitų institucijų priimti

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 4 d. nutartis c. b. *UAB „Domus Perfecta“ v. UAB vaistinės „Širdažolė“ administracijos vadovė R. Č.*, Nr. 3K-3-263/2005, kat. 21.4.1.1; 22.3.2; 22.3.4; 45.12

⁸⁴ *Ibid.*

poįstatyminiai teisės aktai privalo atitikti imperatyvias įstatymų normas⁸⁵. Imperatyvias normas taip pat gali nustatyti ir tarptautinės teisės aktai, kurioms prieštaraujantis testamentas taip pat turės būti pripažintas negaliojančiu. Aptariant testamentą turinio prieštaravimą imperatyvioms įstatymo normoms reikia pabrėžti, kad testamentą pripažinti negaliojančiu remiantis LR CK 1.80 str. galima tik tuo atveju, jei jo turinys neatitinka įstatymo nustatytų reikalavimų, tačiau kai imperatyvų neatitinka testamentą forma – jį negaliojančiu galima pripažinti kitu pagrindu, kuris aptariamas kitoje darbo dalyje.

Deja, nei sąvokos „viešoji tvarka“, nei „gera moralė“ apibrėžimų Lietuvos Respublikos teisės aktuose surasti nepavyksta, todėl jų ieškoti tenka teismų praktikoje bei teisės doktrinoje. Sąvoka „viešoji tvarka“ dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių teisės normų visuma⁸⁶. „Viešąją tvarką“ sudarančius principus galima surasti LR Konstitucijoje (pavyzdžiui, skirsnyje „Lietuvos valstybė“, „Žmogus ir valstybė“, „Visuomenė ir valstybė“ ir pan.). „Gera moralė“ – tai atitikimas tuo metu visuomenėje egzistuojančioms moralės normoms ir teisės doktrinoje ji apibrėžiama kaip kultūringo, teisingo žmogaus minimalaus gėrio, blogio, teisingumo, pareigos ir padorumo suvokimas⁸⁷. Testamento turinio atitikimas „gerai moralei“ turi būti vertinamas pagal tuo metu, kada buvo sudarytas testamentas, nusistovėjusius standartus.

Taigi testamentas negalioja nuo jo sudarymo momento ir būtų niekinis remiantis aptariamais kriterijais, jeigu jame būtų sąlygų, įpareigojančių įpėdinį ir kitą asmenį pažeisti įstatymus, daryti nusikalstamas veikas arba nepranešti apie jiems žinomus padarytus nusikaltimus. Testatorius negali versti įpėdinį sudaryti santuoką su kitu asmeniu arba kaip vieną iš būtinų palikimo gavimo sąlygų nustatyti draudimą sudaryti santuoką su atitinkamu asmeniu, taip pat negalima reikalauti priimti atitinkamą religiją ar jos atsisakyti bei gauti ar atsisakyti pilietybės. Be abejonės, niekinis bus ir toks testamentas, kuris vers asmenį užsiimti neteisėta veikla, pavyzdžiui, prostitucija, narkotinių medžiagų ar kontrabandos platinimu ir pan.

⁸⁵ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 183

⁸⁶ Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 14

⁸⁷ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 185

Pažymėtina, kad siekiant testamentą pripažinti negaliojančiu dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei, reikia analizuoti ir testatoriaus ketinimus, nes, turi būti įrodyta, kad pagrindinis ir vienintelis testatoriaus ketinimas buvo nukreiptas į tikslo, priešingo viešajai tvarkai ar gerai moralei, pasiekimą⁸⁸.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. *Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB "Kraitenė" ir UAB "Auksakė"*, Nr. 3K-3-62/2003, kat. 15.2.1.2; 45.5

Testamento forma

Tam, kad testamentas, kaip ir bet kuris kitas sandoris, galiojotų, nepakanka vien vidinės asmens valios, ji turi būti išoriškai išreikšta kokia nors forma. Juk nepakanka testatoriaus minčių, siekių, ketinimų tam, kad jo turtą paveldėtų vienas ar kitas įpėdinis – testatoriaus siekiai, mintys privalo būti išreikšti tokia forma, kad testatoriaus vidinė valia būtų aiškiai suprantama kitiems asmenims.

Sandoriai gali būti sudaromi žodžiu arba raštu. Kai kuriuos sandorius būtina tvirtinti pas notarą, t. y. jie turi būti sudaromi notarine forma. Testamentas – nėra eilinis sandoris, nes tai vienintelis būdas sužinoti tikrąją testatoriaus valią, juk paprastai kai iškyla klausimas dėl testamento galiojimo, testatorius jau būna miręs. Dėl šios priežasties LR CK testamento formai nustato gana aukštus reikalavimus: tam, kad testamentas galiojotų, jis turi būti sudarytas raštu, o oficialiajam testamentui įtvirtintas notarinės formos reikalavimas. Geriausiai testamento formai keliamus griežtus reikalavimus pateisina Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris vienoje iš savo bylų⁸⁹ teigia, jog: „Reikalavimas sudaryti testamentą notarine forma rodo, kad įstatymų leidėjas suteikė šio sandorio formai svarbią reikšmę. Testamento kaip sandorio ypatybė pasireiškia tuo, kad palikėjo valia turi būti tiksliai išreikšta tam tikru momentu – kai jis daro patvarkymą dėl turto, o jo valia gali tapti žinoma suinteresuotiems asmenims ne iš karto, o po palikėjo mirties. Dėl tokios specifikos ji turi būti išreikšta labai tiksliai ir patikimai užfiksuota tokiu būdu, kuris nekeltų abejonių dėl valios turinio ir išraiškos tikrumo. Reikalavimu sudaryti testamentą notarine forma siekiama kelių tikslų. Pirma, notarinis patvirtinimas siekia užfiksuoti tikrąją testatoriaus valią. Notarinio patvirtinimo procedūra yra tokia, kad testatorius išreikštų tikruosius ketinimus dėl palikimo, ar bent maksimaliai būtų sumažinta suinteresuotųjų asmenų įtaka jo valios išreiškimui. Tai pasiekama testatoriaus teisių paaiškinimu ir atliekamo notarinio veiksmo pasekmių atskleidimu. Antra, testatoriaus valios išreiškimas turi būti patikimai užfiksuotas. Jeigu testamentas būtų pripažintas tinkamu realizuoti be įstatymo leidėjo numatytos valios

⁸⁹ Pažymėtina, kad aptariama byla buvo nagrinėjama remiantis 1964 m. Civilinio kodekso normomis, tačiau šioje byloje suformuluotos taisyklės aktualios aptariant testamento notarinę formą net ir pasikeitus reglamentavimui.

išreiškimo formos, tai prarastų prasmę pats reikalavimas tokios formos laikytis. Notarinis patvirtinimas yra reikšmingas tuo, kad testatoriaus valia išdėstoma aiškiais, labiau įstatymą atitinkančiais išsireiškimais, keliančiais mažiau abejonių valios turiniu ir tikrumu⁹⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, patiekdamas šį išaiškinimą, vadovavosi 1964 m. Civilinio kodekso normomis, kuriame buvo įtvirtinta tik notarinė testamentų forma ir asmuo sudaryti asmeninį testamentą teisės tuo metu neturėjo, ir nors dabar galiojantis LR CK numato galimybę sudaryti testamentą ne pas notarą, nei žodžiu, nei konkludentiniais veiksmais testatorius savo valios dėl to, kam turėtų atitekti jo turtas po jo mirties, išreikšti negali. Testamentas, kuris sudarytas nesilaikant nustatytos formos, negalioja. Taip pat negalioja ir testamentas, kuris testatoriaus nepasirašytas. Šie, iš pažiūros gana griežti testamentų formai keliami reikalavimai įtvirtinti siekiant užtikrinti, kad būtų kuo mažiau atvejų, kai testamente neatsispindės tikroji testatoriaus valia, pavyzdžiui, jeigu testamentą būtų leidžiama sudaryti žodžiu, yra labai didelė tikimybė, kad įpėdinis, kuriam testatorius patikėtų tokį „žodinį testamentą“, atėjus laikui dalinti paliktą turtą, neatsispyręs pagundai „pakoreguoti“ jam patikėtą testatoriaus valią taip, kaip naudingiausia būtų jam pačiam. Gerokai mažiau patikimas būtų ir variantas, kai testamentas sudaromas žodžiu esant tam tikram liudytojų skaičiui, nes suinteresuoti asmenys galėtų juos labai nesunkiai paveikti, kad jie sutiktų liudyti, jog testamentas buvo sudarytas palankiomis suinteresuotiems asmenims sąlygomis. Todėl reikalavimą, kad testamentas turi būti sudarytas raštu, bei galimybę testamentą tvirtinti pas notarą, kas yra privaloma sudarant oficialųjį testamentą, reiktų vertinti pozityviai.

Tam tikri testamentų formai keliami reikalavimai yra susiję ir su testamentų rūšimi. Oficialusis testamentas surašomas raštu ir jį privalo patvirtinti notaras, tačiau tais atvejais, kai oficialųjį testamentą nori sudaryti asmuo, esantis užsienio valstybėje, jį tvirtinti gali ir atitinkamoje valstybėje esantis Lietuvos Respublikos konsulinis pareigūnas⁹¹, kuriam tokią teisę yra suteikęs Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras. Asmeniniam testamentui keliami daug paprastesni reikalavimai: asmeninio testamentų galiojimui pakanka paprastos rašytinės formos, svarbu tik, kad jis būtų surašytas paties testatoriaus ranka ir testatoriaus

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 17 d. nutartis c. b. *Monika Gutauskienė ir Alfonsas Gutauskas v. Dalia Janina Tylienė, Darius Tyla, Saulius Tyla*, Nr. 3K-3-57/2001, kat. 25.3

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.28 str. 1 d.

pasirašytas. Negalioja asmeniniai testamentai, kurių tekstas surinktas kompiuteriu arba kuriuos ranka surašė kitas asmuo, net jei testatorius tokį testamentą pasirašė pats⁹². Šios teisės normos yra imperatyvios, todėl LR CK neįtvirtinta galimybė jų nepaisyti. Aptariant asmeninio testamento formai keliamus reikalavimus svarbu paminėti dar ir tai, kad šios rūšies testamentas turi būti surašytas kaip vientisas dokumentas ir turi būti aišku, kad jis yra baigtas, nes, kai yra akivaizdu, jog testamentas neužbaigtas, jis negalioja⁹³, juk negalima laikyti, kad testamente išreikšta tikroji testatoriaus valia, kai yra aišku, jog ji nebaigta reikšti, nes spėlioti, kokiomis nuostatomis testatorius ketino papildyti testamentą, negalima. Be to, kaip pabrėžiama ir LR CK 5.29 str. komentare, asmeniniam testamentui negali būti prilyginami testatoriaus užrašai, dienoraščiai, korespondencija, net jeigu juose aiškiai, nedviprasmiškai nurodoma, kam koks testatoriaus turtas turi atitekti po jo mirties.

Taigi nors asmeninio testamento formai įstatymų leidėjas yra daug mažiau reiklus nei oficialiojo testamento atveju (pažymėtina, jog abiejų rūšių testamentų turiniui keliami reikalavimai nesiskiria), tačiau patartina, esant galimybei, sudaryti oficialųjį testamentą, nes šiuo atveju tikimybė, kad testatoriaus valia bus išreikšta bei interpretuota tinkamai, gerokai didesnė. Kai testatorius surašo asmeninį testamentą, kyla didesnė grėsmė, kad nesažiningi suinteresuoti asmenys jį nuginchys, nes nuginchyti oficialųjį testamentą, kuris sudaromas dviem egzemplioriais, iš kurių vienas saugomas pas notarą, tikimybė nėra tokia didelė.

Tam, kad testamentas galiotų, jame turi būti nurodyta testamento sudarymo data ir vieta. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors LR CK straipsnyje, reglamentuojančiame oficialiajam testamentui keliamus reikalavimus⁹⁴, naudojamas žodis „laikas“, šį terminą reikia suprasti plačiau, t. y. ne kaip reikalavimą nurodyti valandą, kurią testamentas sudarytas, o nurodyti metus, mėnesį ir dieną. Pažymėtina, kad LR CK straipsnyje, reglamentuojančiame su asmeninio testamento sudarymu susijusius klausimus⁹⁵, nustatant analogišką reikalavimą naudojamas žodis „data“. Minėtame straipsnyje taip pat įtvirtinta, kad

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio 7 d. nutartis c. b. *Bronė Lukoševičienė v. Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos Ukmergės skyrius*, Nr. 3K-3-14/2004, kat. 30.1; 30.4; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. *Teklė Vengrytė v. Vilniaus apskrities Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-581/2004, kat. 30.1; 30.4

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.28 str. 3 d.

⁹⁴ *Ibid.* 5.29 str. 3 d.

⁹⁵ *Ibid.* 5.30 str. 1 d.

ne visada testamentas laikomas negaliojančiu, jeigu jame nenurodyta jo sudarymo data ir vieta, nes tuo atveju, kai šiuos duomenis galima suprasti iš kitų aplinkybių (pavyzdžiui, nurodytas įvykis ir yra aišku, kur ir kada jis įvyko), testamentas laikomas atitinkančiu jam keliamus reikalavimus.

Dar vienas rekvizitas, kuris privalo būti testamente, siekiant, kad testamentas galiotų, yra testatoriaus parašas. Ši taisyklė įtvirtinta ir teismų praktikoje, pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje byloje teigia, kad „testatoriaus parašas yra vienas svarbiausių testamentų rekvizitų, kurio nebuvimas testamentą daro negaliojančiu⁹⁶“. Kaip minėta, tai, kad testamentas yra asmeninis sandoris, suponuoja, jog testamentą sudaryti turi pats testatorius, taigi ir pasirašyti testamentą turi pats testatorius. Tačiau gali susiklostyti situacija, kai testatorius dėl objektyvių priežasčių negali savo parašu patvirtinti savo sudaromą testamentą, todėl tam tikrais atvejais testamentą už testatorių gali pasirašyti kiti asmenys. Šie atvejai ir tvarka yra gana smulkiai reglamentuoti LR CK 5.29 str., kuriame teigiama, kad asmuo gali pasirašyti testamentą už testatorių, jei testatorius negali pats to padaryti dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitų priežasčių (pavyzdžiui, neraštingumas). Šia LR CK norma užtikrinama žmonių su fizine negalia ar dėl kitų priežasčių negalintių pasirašyti testamentą laisvė disponuoti savo nuosavybe bei teisė tai daryti paliekant turtą testamentu.

Asmuo testamentą gali pasirašyti už testatorių tik esant testatoriaus prašymui⁹⁷, tačiau, remiantis Lietuvos teismų praktika⁹⁸, ši LR CK nuostata turėtų būti aiškinama plečiamai. Siekiant išsiaiškinti, ar kitas asmuo pasirašė už testatorių testamentą testatoriaus prašymu, reikia įsitikinti, ar buvo testatoriaus valia, nukreipta į šio veiksmo įvykdymą, ir nesvarbu, ar pageidavimą, kad kitas asmuo pasirašytų testamentą, išreiškė pats testatorius, ar jam tai pasiūlė kas nors kitas, svarbiausia, kad testatorius pritarė tokiam pasiūlymui. Vertėtų pritarti plečiamajam aptariamoms nuostatos aiškinimui, nes testatorius gali nežinoti, kad turi teisę prašyti pasirašyti jo sudaromą testamentą kitą asmenį ar dėl kitų priežasčių to nepadaryti, todėl, jeigu asmuo pasirašo testamentą už testatorių notaro ar kito asmens

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 20 d. nutartis c. b. *Liubovė Osipovič v. Natalija Salechova*, Nr. 3K-3-814/2002, kat. 30.4

⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 5.29

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *J. P. v. E. R.*, Nr. 3K-3-135/2007, kat. 34.4.1

kvietimu, tačiau testatorius tai žino ir tam pritaria, toks testamentas dėl šios aplinkybės nelaikomas negaliojančiu.

Pažymėtina, kad kito asmens pasirašymas testamente už testatorių turi vykti notaro ar kito turinčio teisę patvirtinti testamentą pareigūno ir ne mažiau kaip dviejų liudytojų akivaizdoje. Testamentą pasirašantis asmuo turi būti veiksnus ir jis negali būti įpėdiniu, kuriam kas nors paliekama tuo testamentu, kurį jis turi pasirašyti.

IŠVADOS

1. Prieš pradėdant analizuoti konkrečią temą, svarbu apibrėžti svarbiausias sąvokas, kurios bus naudojamos. Taigi, nors testamentas sąvoka nepateikiama nei LR CK, nei svarbiausiuose tarptautinės teisės aktuose, reglamentuojančiuose su paveldėjimu susijusius teisinius santykius, apžvelgus teisės aktus, teismų sprendimus bei teisės doktrinoje mokslininkų išsakytas nuomones, manytina, jog testamentas turėtų būti apibrėžtas kaip tam tikros nustatytos formos asmeninio pobūdžio vienašalis sandoris, kuriame išreikšta testatoriaus valia dėl jo turto ar turto dalies paveldėjimo jo mirties atveju, ir kurio teisiniai padariniai atsiranda testatoriui mirus.
2. Atskirai išnagrinėjus LR CK įtvirtintas testamentas galiojimo sąlygas galima prieiti prie išvados, jog dauguma iš jų egzistuoja tam, kad užtikrintų testamentas laisvės principo, išplaukiančio iš nuosavybės laisvės principo, tinkamą įgyvendinimą. Testamentas laisvės principas suprantamas kaip savininko teisė savo turtą ar jo dalį palikti testamentu bet kokiam asmeniui. Teigiamai reiktų vertinti įstatymų leidėjo nuostatą pirmenybę teikti paveldėjimui pagal testamentą, o ne paveldėjimui pagal įstatymą, nes nuosavybės laisvės principas reikalauja, kad asmenys turėtų teisę disponuoti jiems priklausančiu turtu savo nuožiūra, o galimybės apsispręsti dėl savo turto likimo po mirties nepalikimas ir tikėjimasis, kad visus tenkins teisės aktuose įtvirtinta įstatyminio paveldėjimo tvarka, prasilenkia su minėtojo principo įtvirtinimo tikslais. Tik suteikiant asmeniui teisę turtą palikti kitiems asmenims ir kitomis sąlygomis, nei įtvirtinta įstatyme, yra tinkamai įgyvendinamas testamentas laisvės, o kartu ir nuosavybės laisvės principai.
3. LR CK nepateiktas išsamus testamentas galiojimo sąlygų sąrašas, tačiau sąlygas paprasčiausia atsiskleisti analizuojant testamentas negaliojimo pagrindus, kurie su galiojimo sąlygomis neatsiejamai susiję. Testamentas yra sandoris, todėl jo negaliojimo pagrindai, taigi, ir galiojimo sąlygos aptariami ne tik LR CK Penktojoje knygoje, bet ir LR CK Pirmojoje knygoje, kur įtvirtinti sandorių negaliojimo pagrindai. Taigi Lietuvos teismų praktikoje ir teisės doktrinoje išskiriamos šios testamentas galiojimo sąlygos: (1) testamentas turi būti sudarytas asmens, turinčio teisę jį sudaryti, t. y. testamentą turi būti sudaręs pats testatorius,

kuris yra veiksnus ir suvokia savo veiksmų reikšmę, (2) testamente turi būti išreikšta tikroji testatoriaus valia, nesant jo suklydimo bei kitų neteisėtų aplinkybių, galėjusių daryti įtaką jo sprendimų priėmimui, (3) testamentas turinys privalo būti teisėtas ir aiškus, (4) testamentas turi atitikti jo formai įstatyme keliamus reikalavimus.

4. Testamentinio veiksnumo reikalavimas suponuoja, kad testamentas gali būti sudarytas tik paties testatoriaus ir testatorius, sudarydamas testamentą, turi būti veiksnus bei suvokti savo veiksmų reikšmę ir pasekmes. Pastaroji nuostata nereiškia, kad aptariamąsias sąlygas neatitinka tik teismo neveiksniais pripažintų testatorių sudaryti testamentai. Testatorius gali būti visiškai veiksnus, tačiau dėl tam tikrų priežasčių nesuvokti savo veiksmų – tokioje būsenoje esančio asmens testamentas taip pat yra niekinis. Tačiau praktikoje ne visada įmanoma nustatyti, ar asmuo, sudarydamas testamentą, suvokė savo veiksmus bei jų pasekmes. Sudarant oficialųjį testamentą, tai išsiaiškinti yra notaro pareiga, tačiau neradus informacijos apie testatorių Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registre, jiems belieka pasikliauti savo vidiniu įsitikinimu. Deja, asmeninio testamentas sudarymo atveju testatoriaus veiksnumą nustatyti dar sudėtingiau.
5. Testamentas – testatoriaus valios išraiška. Teisinis reguliavimas turėtų būtų nukreiptas į tikrosios testatoriaus valios apsaugą, turėtų būti įtvirtinta kuo daugiau saugiklių, apsaugančių testatorių nuo bet kokios neteisėtos įtakos darymo, kai priimamas sprendimas dėl testatoriaus turto po jo mirties. Tačiau nepakanka vien vidinės asmens valios tam, kad testamentas galėtų, ji turi būti išoriškai išreikšta kokia nors forma, todėl su paveldėjimu pagal testamentą susijusius teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pagrindinis tikslas turi būti siekis užtikrinti, kad visais atvejais testatoriaus vidinė valia sutaptų su išorine valios išraiška.
6. Tiesa, nebūtų pateisinamas reguliavimas, kai testatoriaus interesai iškeliami aukščiau už visos visuomenės interesus. Tam tikrais atvejais, kai iškyla grėsmė pakankamos visuomenės dalies teisėtam interesui, testamentas laisvės principo apribojimas yra visiškai pateisinamas. Dėl šios priežasties LR CK yra įtvirtinta

taisyklė, kad imperatyvioms įstatymo normoms ir viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja.

7. Manytina, kad geriausiai testatoriaus laisvės principas, pagal šiuo metu galiojantį reguliavimą, užtikrinamas sudarant oficialųjį testamentą. Nors šiam testamentui LR CK nustatyti gerokai griežtesni reikalavimai nei asmeniniam testamentui, tačiau patartina, esant galimybei, sudaryti būtent šios rūšies testamentą, nes, šiuo atveju, notarui įsitikinus, jog testatorius yra veiksnus, suvokia savo veiksmus ir jų pasekmes, taip pat notarui būnant atsakingam už tinkamą testamentą formą, o kartais ir už turinį, be to, vieną testamentą kopiją saugant pas testamentą tvirtinantį pareigūną, daug didesnė tikimybė, kad testamente bus išreikšta tikroji testatoriaus valia ir kad jis nebus nuginčytas nesąžiningų suinteresuotų asmenų.
8. Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad nors kai kurias Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintas nuostatas, susijusias su testamentiniu paveldėjimu, būtų galima tobulinti, asmenys, sudarydami testamentus, privalo atsižvelgti į visus nustatytus reikalavimus, nes priešingu atveju jų testamentas negalios ir jo valia apskritai nebus įgyvendinta.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262
3. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138
4. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 126-6458
5. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. kovo 1 d. Nr. XI-499, 2009 m. lapkričio 19 d.) Valstybės Žinios, 2010, Nr. 145-6425
6. UNIDROIT. International Institute for the Unification of Private Law. Principles of International Commercial Contracts. 1994, Rome
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Neveiksnių ir ribotai veikusių asmenų registro steigimo ir jo nuostatų patvirtinimo, 2010 m. gruodžio 15 d., Nr. 1771, Vilnius
8. Aiškinamasis raštas Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 496 straipsnio papildymo ir kodekso papildymo 464¹ straipsniu įstatymo projekto (2), 2008 m. liepos 31 d., Nr. XP-3310

Specialioji literatūra

1. Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001
2. Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002
3. VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4

4. Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009
5. Autorių kolektyvas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005
6. VAN DER BURGHT, Gregor. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 4. Family and Succession Law. The Netherlands*. Kluwer Law International, 2002
7. BEAULNE, Jacques, ALEXANDROWICZ, George. *International Encyclopaedia of Laws. Volume 1. Family and Succession Law. Canada*. Kluwer Law International, 1998
8. MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4
9. PETRAUSKIENĖ, Daina. *Civilinė teisė. Bendroji dalis II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005
10. SIPAVIČIENĖ, Romutė. Testamentas – ar visada aišku ir nedviprasmiška? *Notariatas*. 2007
11. MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*. 2009, Nr. 7, p. 16
12. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 14

Teismų sprendimai

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 17 d. nutartis c. b. *Monika Gutauskienė ir Alfonsas Gutauskas v. Dalia Janina Tylienė, Darius Tyla, Saulius Tyla*, Nr. 3K-3-57/2001, kat. 25.3
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *Juzefo Montvilo vardo Lenkų kultūros fondacija Lietuvoje v. R. K. ir kt.*, Nr. 3K-3-206/2001, kat. 15.2.2.6; 44
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *Tauragės rajono valdyba v. V. B. ir kt.*, Nr. 3K-3-276/2001, kat. 15.2.2.8

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. *Elena Kaciucevičienė v. Jonas Kaciucevičius*, Nr. 3K-3-851/2001, kat. 15.2.2.6; 15.2.2.7
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. *Anelė Ragauskaitė v. Genė Lenčickienė*, Nr. 3K-3-771/2002, kat. 30.4; 37.10; 15.2; 15.2.11
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 20 d. nutartis c. b. *Liubovė Osipovič v. Natalija Salechova*, Nr. 3K-3-814/2002, kat. 30.4
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. *Pranas Ubys v. Elena Drungilienė*, Nr. 3K-3-919/2002, kat. 30.4
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. *Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB "Kraitenė" ir UAB "Auksakė"*, Nr. 3K-3-62/2003, kat. 15.2.1.2; 45.5
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. *Šabtaj von Kalmanovič v. Vladimiras Romanovas*, Nr. 3K-3-478/2003, kat. 15.2.1.2; 31.5
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *J. A. ir kt. v. O. N.*, Nr. 3K-3-1125/2003, kat. 57.1; 15.2.2.6
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio 7 d. nutartis c. b. *Bronė Lukoševičienė v. Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos Ukmergės skyrius*, Nr. 3K-3-14/2004, kat. 30.1; 30.4;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. *Teklė Vengrytė v. Vilniaus apskrities Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-581/2004, kat. 30.1; 30.4
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 4 d. nutartis c. b. *UAB „Domus Perfecta“ v. UAB vaistinės „Širdažolė“ administracijos vadovė R. Č.*, Nr. 3K-3-263/2005, kat. 21.4.1.1; 22.3.2; 22.3.4; 45.12
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 19 d. nutartis c. b. *AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno energija“*, Nr. 3K-7-378/2005, kat. 21.4.2.7; 36.1; 40.3; 44.5.1; 45.5; 121.19.4

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. Stanislavas Dombrovskis v. Antanas Baranauskas, Nr. 3K-3-514/2005, kat. 21.4.2.6; 21.4.2.7; 63.1; 114.11
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *J. P. v. E. R.*, Nr. 3K-3-135/2007, kat. 34.4.1
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 24 d. nutartis c. b. G. M. B. ir kt. v. J. M., Nr. 3K-3-473/2007, kat. 34.4.10
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *J. G. v. S. M.*, Nr. 3K-3-504/2008, kat. 21.4.2.6; 49
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. V. V. v. S. V., Nr. 3K-3-443/2010, kat. 21.4.2.3; 34.4.1; 114.1; 114.9.6.2; 114.11; 123.3

Elektroniniai dokumentai

1. Prieiga per internetą: <<https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?529956861>>
[žiūrėta 2011-03-10]

TESTAMENTO GALIOJIMO SĄLYGOS

Santrauka

Testamentas – tai tam tikros nustatytos formos asmeninio pobūdžio vienašalis sandoris, kuriame išreikšta testatoriaus valia dėl jo turto ar turto dalies paveldėjimo jo mirties atveju, ir kurio teisiniai padariniai atsiranda testatoriui mirus. Tam, kad testamentas galiotų, jis turi atitikti Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintus reikalavimus – testamentą galiojimo sąlygas: (1) testamentas turi būti sudarytas paties testatoriaus, kuris yra veiksnus ir testamentą sudarant metu suvokia savo veiksmų reikšmę, (2) testamente turi būti išreikšta tikroji testatoriaus valia, nesant jo suklydimo bei kitų neteisėtų aplinkybių, galėjusių daryti įtaką jo sprendimų priėmimui, (3) testamentą turinys privalo būti teisėtas ir aiškus, (4) testamentas turi atitikti jo formai įstatyme keliamus reikalavimus. Svarbu pabrėžti, kad testatorius privalo atsižvelgti į visus Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintus testamentą galiojimo keliamus reikalavimus, priešingu atveju testamentas negalios ir testatoriaus turtas bus padalintas pagal įstatyme numatytą tvarką, neatsižvelgiant į jo valią. Taigi testamentą galiojimo sąlygų analizė aktuali ne tik notarams, kurie su šios srities reglamentavimu susiduria savo kasdiniame darbe, bet ir kitiems asmenims, kurie susiduria su paveldėjimo pagal testamentą teisiniais santykiais sudarydami testamentą arba paveldėję turtą šiuo pagrindu.

CONDITIONS OF VALIDITY OF THE TESTAMENT

Summary

Testament is an unilateral deal of the personal nature which requires a specific form, expresses the will of the testator for his assets to be inherited after his death and which legal consequences arise after the death of the testator. In order for the testament to be valid, it shall satisfy the requirements established by the Civil Code of the Republic of Lithuania – the conditions of validity of the testament: (1) the testament shall be concluded by the testator who has his full capacity and full awareness of the meaning and consequences of his actions; (2) the testament shall express the true will of the testator without him being mistaken and without other unlawful factors that could influence his decisions; (3) the content of the testament shall be lawful and clear; (4) the testament shall meet all the requirements established by the law for its form. It is important to emphasize that testator must take into consideration all the requirements for the validity of the testament established by the Civil Code of the Republic of Lithuania, otherwise his testament will not be valid and the assets of the testator will be split according to the rules established by the law without regard to the testators will. Therefore, the analysis of the conditions of validity of the testament is not only relevant to the notaries who face the regulation of this field in their day-to-day work, but also to other people who face the regulation of the testamentary succession once they decide to draw up a will or when they inherit some property on this bases.